Dienen bij verslavingszorg

Wat kan ik als diaken betekenen voor gemeenteleden die verslaafd zijn?

Diaconale toerustingsdagen
7 september 2019
in Oud-Beijerland

14 september 2019
in Elspeet

Inhoudsopgave

Woord vooraf
Ds. J. Joppe *5*

Openingswoord
Ds. J. Joppe *7*

Lezing 'Dienen bij verslavingszorg' *11*

Powerpointpresentatie *29*

Lezing dhr. Scheermeijer *51*

Powerpointpresentatie *55*

Fotoimpressie *61*

Woord vooraf ds. J. Joppe

Ik ben van de resultaten van het onderzoek in de gereformeerde gezindte rond vormen van verslaving en de intensiteit hiervan echt geschrokken. Hoewel het middelengebruik onder ons onder het landelijk gemiddelde ligt, is in 1 op de 5 gezinnen iemand verslaafd, zo blijkt uit de resultaten. Ga het adressenbestand van uw gemeente maar eens na. Telt uw gemeenten 200 gezinnen, dat zitten daar gemiddeld 40 verslaafden onder. Een niet gering deel van de jongeren is ernstig verslaafd aan alcohol. Verslavingsgedrag, zoals bijvoorbeeld game- en pornoverslaving, is eveneens aanwezig. Bij een aanzienlijk deel van de mensen die kampen met vormen van verslaving is ook sprake van ernstige psycho-sociale problematiek.

Het is voor de meeste gemeenteleden niet makkelijk om met hun verslavingsproblematiek naar een ambtsdrager te gaan; de drempel wordt als hoog ervaren. Is mijn verhaal bij hem wel veilig of weet straks ome Piet, die ook in de kerkenraad zit, er ook van? Hierdoor hebben ambtsdragers gemiddeld onvoldoende zicht op de problema-

tiek van verslaving die speelt binnen hun kerkelijke gemeente.De kerken van het platform Jeugdhulpverlening gaan in de komende tijd n.a.v. de resultaten van het onderzoek nadenken wat we hierin kunnen betekenen.

Op onze toerustingsdagen in 2019, op 7 september in Oud-Beijerland en op 14 september in Elspeet, zijn we al op de problematiek ingegaan rondom het thema 'Dienen bij verslavingszorg'. Wat kan ik als diaken betekenen voor gemeenteleden die verslaafd zijn?

Op de beide toerustingsdagen hebben we de heer Sjacco van Iwaarden, verslavingsarts bij De Hoop, bereid gevonden een lezing te houden over 'Verslaving, ook onder ons!'. U vindt de uitgewerkt lezing met daarbij de powerpointpresentatie in deze brochure. Graag hadden we op beide bijeenkomsten ook Gerwin Rikkers, de jongerencoach van Goeree-Overflakkee in ons midden gehad. Vanwege familieomstandigheden was hij verhinderd en hebben we een korte video van zijn werk bekeken. In Elspeet heeft dhr. Harry Scheermeijer, lid van de Werkgroep Veldwerk Goeree-Overflakkee, iets over dit werk verteld.

We mochten op beide toerustingsdagen weer veel diakenen ontmoeten. Uit enkele gemeenten was niemand aanwezig. Dat is echt jammer en een gemiste kans. We hopen dat op de toerustingsdagen in 2020 ook uit deze gemeenten diakenen aanwezig zullen zijn. Het is voor het ambtelijk werk en de onderlinge ontmoeting de moeite waard!

Namens de GDC wens ik alle diakenen Gods onmisbare zegen toe voor de komende tijd en in het bijzonder alles wat nodig is rond het dienen bij verslavingszorg in de gemeente.

Ds. J. Joppe
voorzitter GDC

Openingswoord ds. J. Joppe

Zingen: **Gebed des Heeren vers 7 en 8**

Gebed

Schriftlezing: **Johannes 8 : 31-47**

Iedereen is verslaafd

Geachte diakenenen andere belangstellenden,
Ooit zei iemand tegen een man die verslaafd was aan roken, en de ene sigaret na de andere opstak: 'Stop er toch eens mee! Je zal er straks nog aan doodgaan.' Daarop antwoordde de kettingroker: 'Probeer jij maar eens te stoppen met zondigen.' Hebt u het wel eens geprobeerd? Dat gaat niet lukken in eigen kracht. Er is hulp nodig, Hulp met een hoofdletter.

Het gaat vanmorgen over verslavingen. Kennen we verslaafden in de gemeente? Heel wat verslavingen zijn voor ons onzichtbaar. Als het openbaar komt, is het vaak al heel ernstig. Vanmorgen zullen we horen wat we als ambtsdragers voor hen kunnen betekenen.

In dit openingswoord wil ik dicht bij huis blijven, bij onszelf, want van nature is iedereen verslaafd. Gelukkig heeft het bij ons niet zulke uitwassen als bij degenen die verslaafd zijn aan middelen of verkeerde gewoonten. Maar wij zijn allen verslaafd aan de zonde. In Johannes 8:34 zegt de Heere Jezus tegen de Joden: 'Een iegelijk die de zonde doet, is een dienstknecht der zonde.' Voor dienstknecht staat er dan doulos, een slaaf van de zonde. Welke zonde wordt er dan bedoeld? Wellicht een grote openbare zonde? Nee, met de zonde worden alle zonden bedoeld, zonder een specifieke zonde op het oog te hebben. Grote en kleine, openbare en verborgen zonden, zonden in gedachten, woorden en daden. In het paradijs zijn we van God afgevallen en de duivel toegevallen. Van nature is de duivel onze vader en heeft hij het voor het zeggen in ons leven. Wat heerst de zonde in het leven van een mens. De zonde is de hardste van alle slavendrijvers. 'Een iegelijk die de zonde doet, is een dienstknecht der zonde.' Zo redeneert de wereld

niet. Voor de wereld is zonde vrijheid. Dat teveel roken en drinken verkeerd is, voor je longen en voor je hoofd, daar is men nu wel achter en behandelingen worden vergoed. Maar bij game- en pornoverslaving is dat nog niet zover. In werkelijkheid is zonde slavernij. Van verschillende dingen weten we dat het verkeerd is en toch doen we het.

In Johannes 8 is de Heere Jezus in gesprek met Joden die denken, zoals ook heel veel verslaafden, dat ze nergens van bevrijd hoeven te worden. Als Jezus in vers 32 zegt dat ze vrijgemaakt kunnen worden, reageren ze fel. Ze vinden dat ze nooit slaven van iemand zijn geweest. Ze hebben nooit iemand gediend. 'Wij zijn Abrahams zaad.' Met ons zit het goed. Maar een natuurlijke, vleselijke afstamming van Abraham houdt niet automatisch ook een geestelijke afstamming in. Het is met de zonde en met een verslaving als met een steen die van de berg afrolt. Het gaat steeds sneller. En hoe langer men een zonde heeft bedreven, des te moeilijker het wordt om te stoppen.

Toch is niet ieder die zondigt een dienstknecht der zonde, want dan zou God geen dienstknechten hebben. 'Een iegelijk die de zonde doet': dat Griekse woord voor 'doet' wijst niet op een eenmalig zondigen, maar op een steeds, blijvend zondigen. We kunnen er niet mee stoppen als we het zouden willen. Het is een leven in de zonde. We zijn immers slaven van de zonde.

Verslaafde mensen hebben meestal geen behoefte aan herstel. Bij de geestelijke verslaving is het evenzo. Men wil liever gewoon doorgaan. Maar wat gebeurt er als een verslaafde verslaafd blijft? Iemand die verslaafd is aan de drank, gaat steeds meer drinken en dat kost hem op den duur zijn leven. Dan wordt zo iemand soms dood op straat gevonden. Vreselijk. Maar als nu een mens een dienstknecht van de zonde blijft en steeds meer gaat zondigen en niet uit die slavernij verlost wil worden, dan wacht hem of haar de eeuwige dood.

We zien dat in vers 35: 'En de dienstknecht blijft niet eeuwig in het huis, de zoon blijft er eeuwig.' Wat is het belangrijkste verschil tussen de toekomst van een slaaf en die van een zoon? De slaaf heeft geen recht om voor altijd in het huis van zijn meester te blijven; de zoon van de eigenaar van het huis daarentegen wel, omdat hij de erfgenaam is. Denkt u maar aan Izak en Ismaël. Terwijl de zoon van de

slavin wordt weggestuurd, mag de zoon van Abraham en Sara thuisblijven en zal hij de erfenis ontvangen. Als u een slaaf van de zonde blijft en niet door genade in een zoon verandert, zult u niet eeuwig in het huis van de Vader mogen wonen.

Verslaafd te zijn aan de zonde met de eeuwige dood voor ogen. Is dat uw toestand? Gelukkig als uw ogen geopend werden en u aan het gevaar ontdekt bent. Te weten verslaafd te zijn, is de eerste stap op de weg der verlossing. Als iemand zijn verslaving erkent en geholpen wil worden, is dat een eerste stap op weg naar herstel. Door Gods Geest worden we aan onze slavernij ontdekt en gaan we belijden een slaaf der zonde te zijn die zichzelf niet kan verlossen. De macht van de zonde is zo sterk; wat men ook probeert, geen enkele therapie kan een mens daaruit bevrijden.

Hoe wordt een mens dan bevrijd? In vers 32 zegt de Heere Jezus: 'en de waarheid zal u vrij maken'. Niets is noodzakelijker dan de kennis van de waarheid, van het evangelie. De waarheid wijst ons op Hem die de Waarheid Zelf is. 'Indien de Zoon u zal vrijgemaakt hebben'. Onze verslaving kan beëindigd worden. In het Evangelie biedt Hij ons deze vrijheid aan. Hij heeft de macht om vrij te maken. Om gevangenen in vrijheid te stellen. Door de kracht van Zijn opstanding.

De Zoon heeft het Vaderhuis verlaten en is afgedaald naar mensen die gebonden zaten in de schaduw van de dood. Hij kwam niet om gediend te worden maar om te dienen, om te volbrengen de wil des Vaders. Hij werd verraden voor de prijs van een slaaf. Hij gaf Zich vrijwillig over en liet zich binden. Onschuldig veroordeeld werd Hij gekruisigd. De meest wrede straf bedoeld voor slaven en barbaren. Aan ziel en lichaam heeft Hij geleden om ons lichaam en onze ziel van de eeuwige verdoemenis te kunnen verlossen. Zo heeft Hij met Zijn bloed ellendige slaven vrijgekocht. Slaven konden zichzelf niet vrijkopen, maar werden soms vrijgekocht voor een heleboel geld. Zo heeft Christus door Zijn volbrachte Middelaarswerk een gemeente vrijgekocht niet met zilver of goud, maar met de dure prijs van Zijn bloed.

'Indien dan de Zoon u zal vrijgemaakt hebben, zo zult gij waarlijk vrij zijn.' Door de kracht van Zijn Woord en Geest wil Hij die vrijheid schenken. Dan worden we bevrijd van de schuld en de last van de

zonde door het bloed van Christus. Dat betekent ook vrijgemaakt van de macht der zonde. De zonde heeft dan niet langer heerschappij over ons. De zonde is nog wel aan boord, en dat levert strijd tegen die driehoofdige vijand, maar staat niet meer aan het roer. Vernieuwd en geheiligd haten en vlieden we dan de zonde.

In de verslavingszorg kunnen de reguliere therapieën een middel zijn om weer clean te worden. Echter, het alleen los komen van een verslaving is slechts een halve verlossing. Je bent dan nog steeds van de wereld. Alleen God kan een volledige verlossing geven. Dan heerst je verslaving niet meer over je, maar dan overheerst het dienen van God. Dan ga je meer en meer beseffen dat je lichaam een tempel is van de Heilige Geest.

Wanneer we verlost zijn uit de banden van de slavernij, komen er andere banden. Dat zijn geen banden zoals sommigen de wet zien, maar liefdesbanden. Paulus noemt zich dan een dienstknecht, een doulos van Jezus Christus. Dan is het naleven van Gods geboden een lust geworden en zingt het in het hart: "Uw liefdedienst heeft mij nog nooit verdroten."

Ware vrijheid betekent niet dat we zonder zonde zijn. Was het maar waar. Toch is een ieder die de Heere mag kennen in Christus clean. Als iemand van z'n verslaving af is, wordt gezegd dat hij clean, schoon is. We zijn pas echt clean in Christus. Dan ziet God ons aan in Hem als hadden we nooit ene zonde gekend noch gedaan. Wat kunnen we er naar verlangen om nooit meer te zondigen. Wat kan het stormen van binnen; bezit ik nu die ware vrijheid. 'Het goede dat ik wil, dat doe ik niet, maar het kwade dat ik niet wil, dat doe ik.' Ik denk aan die ouderling die verslaafd was geweest aan de alcohol. Lange tijd ging het goed en dan ging het weer mis en kwam hij weer in de schuld. De ware vrijheid wordt hier in beginsel ervaren, maar de volkomen vrijheid, zegt Augustinus, zal er zijn, wanneer de laatste vijand, tot de dood toe, zal teniet gedaan zijn.

In het natuurlijke leven kan een bevrijd mens weer verslaafd raken. Wanneer een mens geestelijk bevrijd is, zal die nooit meer slaaf worden. Wat de Heere begonnen is, zal Hij ook voleindigen. Hij schenkt door Zijn Geest een volkomen verlossing. Om niet. Door Zijn genade.

Lezing: 'Dienen bij verslavingzorg' dhr. Sjacco van Iwaarden

Voorstellen heb ik al gedaan, maar hartelijk dank voor de uitnodiging dat ik hier mag komen vertellen over het onderwerp verslaving. De titel van mijn lezing heb ik gemaakt 'Verslaving: Ook onder ons!' Dat is ook naar aanleiding van het onderzoek wat gedaan is onder de reformatorische gezindte; dat had ook deze titel: 'Verslaving: ook onder ons!' Met 'ons' wordt dan bedoeld de reformatorische gezindte. Ik ben verslavingsarts en werk bij De Hoop GGZ. Daarnaast ben ik bij een aantal netwerken betrokken in het land rondom met name jongeren met verslavingsproblematiek. Misschien goed om aan de voorstelronde toe te voegen: ik kom zelf uit Emst van de Veluwe en ben lid van de gereformeerde gemeente in Nunspeet. Dat even qua achtergrond.Daarover gaan we het hebben vanmorgen, maar misschien zijn er vragen vooraf of bepaalde verwachtingen. Wil iemand daar iets over noemen of zeggen? Bepaalde vragen waarvan u zegt: 'daar wil ik toch wel graag antwoord op hebben! Maar ik kan me ook voorstellen dat die vragen in de loop van de ochtend rijzen. Straks na de pauze zitten we nog in groepjes bij elkaar en hebben we nog een plenair gedeelte. Uiteraard mogen dan ook vragen gesteld worden.

Kort iets over de Bijbel en verslaving. Ik wil een casus presenteren: een verhaal van een cliënt/patiënt. Dat wisselt: de ene keer noemen we het patiënt en de andere keer noemen ze het een cliënt bij de Hoop. Dan iets over het onderzoek, dat is een lijvig document geworden. Ik kan daar niet alles over presenteren, maar ik zal een aantal onderwerpen uit dat onderzoek naar voren brengen. Kort iets over de samenhang met andere psychische problemen, want je ziet dat verslaving heel vaak gepaard gaat met andere psychische klachten. En tenslotte: hoe kan u nu als diaken in de gemeente met verslavingsproblematiek omgaan of misschien de stap daarvoor nog: hoe is het te herkennen als mensen een verslaving hebben.

Misschien even goed de context te schetsen, want dat wij hier nu staan/zitten is best heel bijzonder. Laten wij zeggen 15 á 20 jaar geleden had zo'n bijeenkomst niet plaats kunnen vinden, denk ik. Dat heeft er mee te maken dat we verslaving eigenlijk heel anders zijn

gaan bekijken in de loop van de afgelopen decennia. Lang geleden was de algemene opvatting rondom verslaving - dan ging het eigenlijk vooral over alcoholverslaving, ook wel wat over heroïneverslaving - dat het vooral een keuze was die mensen maakten, om dat te gaan gebruiken en om daarmee door te gaan. Dan werd gezegd: 'je moet daar gewoon mee stoppen! Dat is niet goed, stop ermee!' Dat was de algehele opvatting bij verslaving, maar dat werd niet gezien als verslaving. Later kwam daar een wat andere visie op, ook wel onder invloed van bepaalde artsen die zich met dit vraagstuk gingen bezighouden of vooral vanuit het sociale domein. En die zeiden: 'verslaving is eigenlijk een ziekte, zoals bijvoorbeeld suikerziekte'. Dus dat moet je genezen. Die mensen kunnen daar zelf niks aan doen, die zijn ziek geworden en dat moet je genezen en dan is het probleem verholpen. Dat bleek een toch wat simpele opvatting te zijn van deze problematiek. In de loop der jaren is er inmiddels veel onderzoek gedaan naar hoe je verslaving nu eigenlijk moet bekijken. Wat is dat nu eigenlijk.

De huidige opvatting - die bestaat nu zo'n twintig jaar ongeveer - is toch dat verslaving een psychiatrische stoornis is. Dat klinkt misschien heel zwaar, maar dus een stoornis die zich afspeelt in de hersenen. Uiteraard wordt die beïnvloed door bio-psychosociale factoren, zoals wij dat noemen. Dat heeft met je aanleg te maken en met de omgeving waarin je opgroeit. Het is niet zo dat je geboren wordt met een bepaald gen waardoor je verslaving krijgt; er moet wel een middel in de omgeving zijn. Je groeit op met bepaalde vrienden of in bepaalde omgeving en dat maakt dat je middelen gaat gebruiken. Dat is de huidige opvatting: het is een psychiatrische stoornis met bio-psychosociale componenten en dat bepaalt zeer hoe je naar verslaving kijkt. Dus niet mensen die een keus maken en dus maar moeten stoppen, maar ook niet de hele andere kant: mensen die een ziekte op hebben gelopen en die moet je even helpen en dan is het probleem opgelost. Het is een psychiatrische stoornis en dus een stoornis waar hulp bij nodig is om er vanaf te komen. Ik zei al: het is bijzonder dat we hier zijn met elkaar, dat dit onderwerp ook bespreekbaar wordt gemaakt. Bespreekbaar wordt, als we hier met elkaar zitten om daar in de gemeente veel aandacht aan te kunnen geven.

De Bijbel en verslaving

Dan wil ik nu naar het eerste stukje gaan. Dit is misschien een vraag

die u voor uzelf in uw hoofd alvast kunt beantwoorden. Kunt u voorbeelden noemen van middelenmisbruik van verslaving in de Bijbel? Ik heb er een paar afbeeldingen bij. De eerste afbeelding is van Noach die dronken in de tent ligt (het is een oud schilderij van James Tissot), de tweede is Koning Benhadad in zijn tent en de derde is Nabal die het oogstfeest viert. Dit zijn zo maar wat voorbeelden. Het is natuurlijk wel opvallend dat in de Bijbel eigenlijk niet echt gesproken wordt over verslaving zoals wij dat kennen. Het gaat wel over middelenmisbruik, alcoholmisbruik, het gaat over dronkenschap, het gaat over dronkaards. Maar verslaving zoals wij dat nu omschrijven dat vind je niet direct terug in de Bijbel, wel op een indirecte manier. Als we daar even naar kijken, dan heb ik gewoon een aantal teksten onder elkaar gezet; omwille van de tijd zal ik die niet allemaal gaan voorlezen. Maar wellicht als u nog eens achteraf terug wilt kijken, in de presentatie die u krijgt, dan kunt u de teksten nog eens opzoeken. Maar de essentie van wat daar dan staat is als eerste: genieten mag! Dan hebben we het vooral over het genieten van Gods gaven, maar verslaafd zijn aan genieten, dat is niet goed. Het moet genieten zijn tot Gods eer en je moet de beheersing niet verliezen. Dat is de strekking van een aantal teksten die er in de Bijbel staan.

Als we dan verder gaan, zien we dan ook nog geen roes of extase. Dat heeft ook te maken met de controle hebben en de mate van genieten: je mag je lichaam niet beschadigen. En in Galaten, daar wordt het vrij duidelijk genoemd: toverij magisch of occult gebruik van geestverruimende middelen. Drugs hebben een geestelijke invloed. Dat is bij drugs misschien nog wel het meest duidelijke voorbeeld. Het gaat vaak ook in wetenschappelijke onderzoeken over alcohol, als we het bijvoorbeeld hebben over heroïne of cocaïne of XTC. XTC is wat jongeren tegenwoordig best veel gebruiken op feestjes en weekenden. Dat zijn geestverruimende middelen. Die geven echt een verandering in het bewustzijn, soms ook met bepaalde hallucinaties. Als dat te ver gaat komt er bepaalde achterdocht en dat komt dan ook heel dicht in de buurt van het occulte. Daar is de Bijbel heel duidelijk over. Zo maar even een schets over wat daarover in de Bijbel staat.

Casus

Ik wil een casus presenteren van een jongen die bij ons in Dordrecht in de kliniek in behandeling is geweest. De casus is verder geanonimi-

seerd, dus je kunt hem verder niet terugleiden. Het gaat over Jasper en die is 15 jaar, hij doet VMBO-4 kader en daar is hij sinds enkele weken geschorst. Hij was lid van de Gereformeerde Gemeente, dat wil zeggen: hij gaat nooit meer naar de kerk. Dat is al een jaar of twee zo. Hij werd bij ons aangemeld door de huisarts in verband met overmatig gamen. De huisarts had wat moeite dat goed te omschrijven, dus die schreef erbij: de hele dag online zitten. Want dat valt altijd meteen op, het gaat niet om alleen gameverslaving, maar daar hoort tegenwoordig ook de mobiele telefoon bij en op internet zitten, You-tube filmpjes kijken, Netflix en alles wat erbij komt. Ik noem het ook wel online-leven of beeldschermverslaving. Verder werd Jasper aangemeld met depressieve klachten, somberheid, ook suïcidale gedachten, dus hij wilde bij momenten niet meer leven; hij zag het leven niet meer zitten. En daarbij was ook sprake van boosheid en agressie. Dat is dan ergens wel te verwachten. Dat speelde zich dan vooral af rond dat gamen. Dus als ouders probeerden ze daar grip op te krijgen en zeiden: 'Jasper de computer moet nu uit je moet morgen naar school'. Maar dan speelde vooral die boosheid en werd hij agressief. Ja, en dat leidde uiteindelijk ook wel tot een agressie-incident. Daar kom ik zo nog even op terug.

Wat doet hij dan met dat gamen? Hij speelt Minecraft; ik weet niet of u het kent, misschien van de kinderen of kleinkinderen zoiets gehoord. Het is een heel bekend spel. Later ging hij Call of Duty doen. Waar het een beetje op neer komt is dat, je ziet het veel met die gamespellen, dat het vaak gewelddadige spellen zijn. De enige die niet gewelddadig is, dat is Minecraften. Fifa-voetbalspel wordt ook nog wel veel gespeeld. Maar in de top 5 staan vooral schietspellen, de zogenaamde shooters heet dat dan, waarbij je mensen moet neerschieten, etc. Dus vaak games gerelateerd aan oorlog. GTA is zo'n spel waarbij je met auto's moet racen en waarin ook heel veel geschoten wordt. Dus als het gaat over verslaving aan gamen, dan zie je daar een lastig punt ontstaan, ook in de behandeling. Je kan zeggen de verslaving op zich is dat iemand te veel zit te gamen. Soms wel 14 tot 16 uur per dag achter de computer. In de behandeling probeer je dat in ieder geval te minderen. Maar dan krijg ook nog het morele of ethische punt; hoe je het noemen wilt. Van ja, als je deze games speelt, wat doe je daarmee eigenlijk? Dat is opvallend, daar hebben jongeren totaal geen moeite mee. Die spelen dit soort schietspellen zonder problemen en als je dan voorlegt: 'ja maar kan

dit wel en wat zegt de Bijbel daarover?' Dan merk je dat dit een punt is wat hen niet zo bezig houdt. Dus dan kom je in een behandeling op een lastig punt. Ouders zeggen dan: 'we vinden dat dit soort spellen niet kunnen, we willen dat dit stopt!' De jongere ziet dat heel anders. Dan zie je echt een spanningsveld ontstaan.

Jasper deed dit aanvankelijk gewoon voor de lol samen met een vriend thuis. Zo beginnen verslavingen vrijwel altijd, of het nu roken is of blowen of gamen. Roken, de eerste sigaret op school achter het fietsenhok, gewoon omdat dat het stoer is of omdat je vrienden het ook doen. Zo begint dat tegenwoordig met blowen. Blowen staat tegenwoordig op sommige scholen op hetzelfde niveau als roken; zo makkelijk toegankelijk is dat eigenlijk. En bij gamen gaat dat ook zo, een keer met een vriendje een spelletje spelen, al op jonge leeftijd en zo rol je er eigenlijk in. Waarom is dat dan bij Jasper meer geworden? Dat is althans ons vermoeden. Hij voelt zich tijdens dat gamen gewaardeerd, hij is goed in dat spel, anderen zien dat ook hij krijgt er complimenten voor. Hij merkt ook wel dat dan zijn sociale contacten op zo'n manier makkelijker verlopen. Want Jasper heeft in de echte wereld toch wel wat moeite met contact maken en het omgaan met leeftijdsgenoten en hij merkt dat via de computer, via zo'n spel, het makkelijker gaat. Dan hoef je alleen te chatten of je praat vooral over het spel: hoe je het moet doen en hoe je het volgende level moet halen. Dat maakt dat hij zich beter op zijn gemak voelt in zo'n onlinewereld. Hij slaapt erg weinig, vijf uur per nacht, soms nog wel wat minder, hij maakt zijn huiswerk niet meer en hij is inmiddels geschorst van school.

En over die agressie dat noemde ik net al, het valt op dat hij laatst zijn vader bedreigd heeft met een mes, toen zijn vader het internet uit deed. Vader was er inmiddels ook wel klaar mee. Ze hadden er al vaak een discussie over gehad en toen trok hij de internetkabel eruit, toen was het klaar. Jasper pikte dat niet en pakte een mes uit de keuken en bedreigde zijn vader. De politie werd ingeschakeld en dat liep helemaal uit de hand. Uiteindelijk was dat ook één van de redenen dat hij bij ons werd aangemeld.

Nu iets over die depressieklachten, die somberheid. Dat was eerst niet zo, toen Jasper begon met het gamen maar dat is steeds meer geworden. Want dat gamen doet hij nu een tijd niet meer, maar af

en toe vindt hij nog een beetje plezier in het gamen, maar lang niet meer zo veel als voorheen. Die onlinevrienden dat is op zich ook maar heel beperkt en in het echte leven ook. Hij gaat niet meer naar school, hij heeft geen contact meer daar. Ja, zijn andere vrienden hebben ook zoiets van: 'Jasper zit altijd op z'n kamer, hij wil nooit naar buiten, nooit meer met ons op pad'. Dus die zijn hem ook een beetje vergeten eigenlijk. Jasper voelt zich inmiddels wel alleen. Dat leidde er uiteindelijk toe dat hij een suïcidepoging had gedaan. Hij wilde van een brug springen, is een week opgenomen geweest op een gesloten afdeling. Dat was niet bij ons bij de Hoop, het was bij 'Julius'. Toen werd er gezegd, thuis gaat het zo niet langer. Ouders wisten ook niet hoe het verder moest. Een aanvullend punt: eerder was autisme bij Jasper vastgesteld. Dat was al langere tijd geleden. Vaak zie je dat gameverslaving en autisme samen opgaan. Daar is zelfs een speciaal boek over verschenen 'Autisme en gamen'. Het lijkt er mee te maken hebben dat mensen met autisme vaak moeite hebben met sociale contacten, met de omgang met andere mensen; wat dan in de onlinewereld wat makkelijker is. Je merkt dat mensen met autisme snel overprikkeld raken en dan is gamen een soort focussen waardoor ze eigenlijk die overprikkeling tot rust kunnen brengen. Dat was de casus van Jasper. Na de pauze kunnen we er nog op terug komen als er vragen over zijn of misschien heeft u er gedachten bij.

Verslaving bij jongeren

Kort iets over verslaving bij jongeren. Ik werk voornamelijk met jongeren, dus dat vind ik een interessante doelgroep. Daarover wil ik iets vertellen. Waarom gaan jongeren middelen gebruiken? Ik zei al, er is niemand die bedenkt: laat ik eens cocaïne gaan gebruiken, want dan raak ik uiteindelijk verslaafd. Zo werkt dat natuurlijk niet. Je ziet vaak dat jongeren dat doen om eens te proberen, omdat vrienden het ook doen, voor de gezelligheid en zo komen ze met alcohol, drugs, gamen, enzovoorts in aanraking. Wat ik ook al zei: het is makkelijk beschikbaar tegenwoordig. Alcohol kennen we natuurlijk al langer, maar ook dingen als XTC maar ook lachgas is tegenwoordig weer helemaal in. Weet niet hoe dat hier is in Oud-Beijerland (of: Elspeet), maar in ieder geval in Rotterdam en omgeving vind je de lachgaspatronen gewoon op straat. Het zijn van die lachgaspatronen die je gebruikt voor een slagroomspuit, maar dat laat je vervolgens in een ballon lopen en dan inhaalleer je het en daar word je een

korte periode een beetje euforisch van en je voelt je even een beetje in een andere wereld. Het is maar maximaal vijf minuten. Het is geen ongevaarlijk spul. En er zijn jongeren die in de weekenden dat soms een hele dag doen, gewoon omdat ze dat leuk vinden. Bepaalde middelen zijn voor jongeren heel erg toegankelijk. En dat lachgas kun je bij een groothandel gewoon halen. Nog wel, maar langzaam begint de overheid zich ook achter de oren te krabbelen. Ik hoorde dat burgemeester Halsema nu in Amsterdam de verkoop ervan aan banden wil gaan leggen. Maar zo zie je dat jongeren er wel makkelijk in aanraking mee kunnen komen.

Wat er natuurlijk ook bij hoort is dat jongeren in de puberteit zitten. Kort samengevat: de wereld ontdekken, zelfstandig worden en zoeken waar de grenzen liggen. Je ziet ook dat een deel van de jongeren in de loop van de tijd weer stopt met het gebruik van die middelen. Het bekendste voorbeeld is misschien wel de studententijd. Dan ben je al wel jongvolwassen, meestal een periode waar jongvolwassenen toch een aardige hoeveelheid alcohol drinken. Er is een deel dat dit vervolgens blijft doen en een deel dat afstudeert en vervolgens ook weer stopt met alcohol drinken. Daar is nog niet zo heel veel over bekend: welke jongeren verslaving ontwikkelen en welke jongeren uiteindelijk stoppen met gebruik. Er is nu een groot onderzoek dat loopt in Nederland; Youth in Transition heet dat. Dat is een onderzoek waarin gekeken wordt welke factoren er voor zorgen dat jongeren uiteindelijk een verslaving krijgen. We weten er al een deel van: jongeren met ADHD of autisme of andere psychische klachten hebben een groter risico of jongeren die in probleemgezinnen opgroeien hebben ook een groter risico. Zo zijn er wel een aantal factoren bekend, maar goed, daar moet nog meer onderzoek naar gedaan worden.

Ik ben verslavingsarts, dan moet je ook altijd een plaatje van hersenen en zo erbij doen; dat hoort dan bij een doktersplaatje. Maar wat je ziet op dit plaatje is dat de hersenen van achter naar voor uitrijpen. Dat wil zeggen dat het voorste gedeelte van de hersenen als laatste uitgerijpt is. Dat is ongeveer als wij 25 jaar zijn, dan zijn onze hersenen helemaal volgroeit. Waarom is dat nu van belang? Omdat juist het voorste deel van de hersenen het centrum is dat controle houdt op ons gedrag. Bij jongeren is dat hersengebied nog niet zo ontwikkeld, dus u kunt zich voorstellen dat jongeren impul-

siever zijn, meer bezig zijn met het ontdekken van de wereld om zich heen. Nog minder rem hebben op hun gedrag, wat leidt tot een hogere kans op verslaving. Dat zie je ook als je mensen gaat vragen die bij ons op de volwassenafdeling bij De Hoop komen, die 40 à 50 jaar zijn en je vraagt: 'wanneer is nu de verslaving begonnen?' Dan zal het overgrote deel zeggen: 'dat was ergens toen ik 15-16 jaar was.'

Dus ja, verslavingen beginnen in de puberteit. Hier is dat nog even schematisch weergegeven. Je ziet dat jongeren de drive hebben om dingen te gaan doen. Dat wordt door heel wat factoren bepaald: door hormonen, door identiteit, leeftijdsgenoten, beloningsysteem (daar zal ik nu verder niet op ingaan, dat is een typisch hersending). Dat maakt dat jongeren een hele grote drive hebben om dingen te ontdekken, om dingen te doen. Tegelijkertijd noemde ik al die rem, die is nog niet zo goed ontwikkeld. Dat is de ideale mix om een verslaving te ontwikkelen. Overigens niet alleen verslaving; je ziet dat crimineel gedrag bijvoorbeeld ook juist in die leeftijdsperiode begint. Dus diezelfde plaatjes en grafieken die je voor verslaving kan maken, gelden ook voor mensen in de gevangenis. Als je mensen in de gevangenis vraagt van een jaar of 40 à 50 zullen ze ook vaak zeggen dat het ergens in de puberteit is begonnen. Ik heb al bij de introductie genoemd: 'Hoe zien we nu verslaving?' Als je het heel kort zou moeten samenvatten, dat is altijd lastig, maar dan zou je kunnen zeggen: bij verslaving gaat het om een zéér grote onweerstaanbare behoeft om een bepaald (psychoactief) middel te gebruiken of bepaald gedrag te vertonen. Dat benadruk ik steeds, we hebben het niet alleen over middelen, over alcohol en over drugs, maar tegenwoordig zeker ook over de gedragsverslavingen. Binnen de verslavingsinstellingen in Nederland is het al zo dat er rekening mee wordt gehouden dat de middelenverslaving in de loop van de tijd wat zal stabiliseren of zal afnemen maar gedragsverslavingen, gamen, seksverslaving en gokken dat die juist heel erg zullen toenemen.

Waar hebben we het dan over? Om zo maar even wat dingen op de dia te zetten. We hebben legale middelen: alcohol, tabak, cafeïne. We hebben illegale middelen, dat rijtje is wat langer. Dan hebben we in de wetgeving ook nog onderscheid in softdrugs en harddrugs. Sommigen bevinden zich een beetje in het grijze gebied. De paddo's, de paddenstoelen waar je van gaat hallucineren en een beetje in een andere wereld terecht komt. Hasj en wiet zitten ook in dat grijze gebied. Een joint, vroeger viel dat onder softdrugs, maar tegenwoordig is dat THC-gehalte zo opgekrikt dat het ook al deels onder harddrugs valt.

Je hebt middelen die meer verdovend werken, middelen die stimulerend of opwekkend werken en de hallucinogenen, de hallucinerende middelen. En dat zijn vooral die paddo's, XTC, GHB is een beetje bijzonder, overigens is dat ook een middel wat de laatste tien jaar behoorlijk in opkomst is. Misschien moet ik zelfs zeggen: de laatste vijftien jaar en dan vooral in een wat meer landelijk gebied; in grote steden niet zo. Dat is ook weer een middel waar jongeren weer makkelijk aan kunnen komen. Je kunt het zelf maken, ik zou het niet willen aanbevelen, maar via gootsteenontstopper of velgenreiniger waar je nog een klein beetje aan toevoegt. De handleiding staat gewoon op internet, je kunt het in de keuken maken. En wat een beetje werkt als alcohol, dus waar je wat ontspannen van wordt, wat ontremd, wat sociaal makkelijker is en wat eufoor. Dat is een enorm verslavend middel. Als mensen daar aanzitten is het ontzettend moeilijk om er weer van af te komen. Dat is dus één van de middelen die ons wel reden tot zorgen geven.

Alcohol. Dit zal denk ik bekend zijn, de standaardglazen alcohol. Wat wel even goed is te noemen is de populariteit van de mixdrankjes onder jongeren. Bacardi en dat soort zaken. Die zijn met name ook gevaarlijker, omdat ze heel makkelijk weg drinken. Er zit veel suiker in, dus daardoor wordt de alcohol ook makkelijker opgenomen. Maar de smaak is ook anders, het is vaak zoeter en dat drinkt ook makkelijk weg. Jongeren drinken er heel veel van. Volwassenen overigens ook, maar het wordt vooral onder jongeren gebruikt.

Heroïne, dat is iets wat we, als we het over 'onder ons' hebben, niet zoveel zien. De groep mensen die heroïne gebruiken wordt in Nederland wel langzaam kleiner. Maar tegelijkertijd de kanttekening erbij dat de op heroïne-lijkende middelen weer erg in opkomst zijn. Dan hebben we het over de pijnstillers zoals fentanyl, oxycodon, oxycontin. In de Verenigde Staten is dat echt bijna verslaving probleem nummer één aan het worden. In Nederland zie je het ook langzaam toenemen. Gelukkig hebben we een wat strikter wetgeving over voorschrijving van medicijnen in Nederland. Maar ook zie je weer dat het hier toeneemt. Mensen die met chronische pijnklachten zich

melden bij de huisarts, waarbij de huisarts dan toch weer van die verdovende middelen voorschrijft. Uiteindelijk zitten de mensen dan daaraan vast, dus is het ook weer makkelijk via internet verkrijgbaar.

Cocaïne wordt onder jongeren wel gebruikt, maar is duur. € 50 per gram ongeveer. Dus jongeren pakken dan liever speed, dat lijkt qua werking op cocaïne maar is een heel stuk goedkoper. XTC is in allerlei kleurtjes en formaten en met allerlei plaatjes beschikbaar en wordt door jongeren veel gebruikt, vooral in het uitgaansleven. Dat vind ik wel zorgelijk, want daar zie je steeds meer vermenging ook onder jongeren ontstaan, ook onder jongeren uit onze kerkelijke gezindte. Was het voorheen iets wat door jongeren gebruikt werd die uitgingen naar een festival of naar een discotheek, tegenwoordig zie je dat onze jongeren dat ook doen, maar zie je dat die XTC ook veel gebruikelijker wordt. Dat is een zorgelijke ontwikkeling. Blowen is bij jongeren middel nummer één. Als het gaat over de aanmeldingen bij ons, dan is bij ongeveer 70% vooral het blowen het hoofprobleem.

Porno kijken. Dat is eigenlijk iets bijzonders bij De Hoop, wat we regelmatig zien als reden van aanmelding. Ik heb hiervóór bij reguliere of andere GGZ-instellingen gewerkt; daar zagen we het nooit dat er mensen voor werden aangemeld. Dat is denk ik omdat het in de wereld heel gebruikelijk is en dat het ook niet verkeerd wordt gevonden. 98% van de jongens daar kijkt wel eens porno. Bij De Hoop krijgen we regelmatig aanmeldingen van jongeren uit onze gezindte die ook porno kijken en die daar toch mee willen stoppen. Dat is een hele lastige verslaving om te behandelen. Zeker als het gaat om jongeren die in de puberteit zitten met hormonen. Het is ontzettend lastig is om dat onder controle te krijgen.

Eetstoornissen, daar ga ik het nu verder niet over hebben, maar je ziet dat dit overeenkomsten vertoont met verslavingsproblematiek.

Gokken. Niet meer op een klassieke fruitautomaat in een café, want daar komen jongeren eigenlijk niet, maar wel heel veel online. Online pokeren bijvoorbeeld wordt veel gedaan. Niet alleen onder jongeren. Want gokken is eigenlijk vooral een probleem in de leeftijdscategorie van boven de dertig. Ook dat komt voor. Van deze verslaving hebben we helaas geen cijfers.

Maar dit zijn ook nieuwe verslavingen: de mobiele telefoon, Instagram, Facebook, Twitter en Tinder. Als het gaat over seksverslaving, pornoverslaving, vind ik Tinder ook een zorgelijke. Ik weet niet of ude Tinder-app kent, waarbij je heel makkelijk kunt kijken of er in jouw buurt leuke vrouwen en jongens zijn en die beschikbaar zijn om af te spreken. Vaak gaat dat niet om een gezellig bakje koffie te drinken maar om andere seksuele activiteiten. Jongeren hebben dit vaak gewoon op hun telefoon staan als je daarnaar vraagt. Dat is een zorgelijke ontwikkeling.

Het onderzoek

Dan wil ik even de overstap maken naar het onderzoek. Op uw stoel lagen een aantal vellen met grafieken; dat is eigenlijk meer als naslagwerk. Wat ik al zei, ik heb niet het hele onderzoek bij me; dat zou veel te omvangrijk zijn. Dat is overigens wel verkrijgbaar via het KICG, het Kennisinstituut Christelijke GGZ. Als uw op www.kicg.nl kijkt, dan is dat daar te downloaden. Het is al genoemd in de inleiding. Er was een grote groep respondenten, dat hadden we vooraf niet verwacht. Misschien vooraf wel even goed om te zeggen wat de aanleiding was voor dat onderzoek. Natuurlijk waar we het voortdurend al over hebben, namelijk dat er toch in de praktijk, ook binnen onze gezindte, steeds meer verslavingsproblematiek is te zien. Maar ook dat we binnen De Hoop heel regelmatig mensen zien die bij ons worden aangemeld met een reformatorische achtergrond. Binnen de kinder- en jeugdafdeling, een hele grove schatting, is dat bijna de helft denk ik. Waarbij de andere helft meer uit de evangelische hoek komt of verder helemaal geen kerkelijke achtergrond heeft. Maar ook binnen de volwassenzorg bij De Hoop zagen we dat veel.

De Hoop is toch vanouds een evangelische instelling en daar wringt nog wel eens wat. Met name de volwassenzorgafdeling waar toch ook wat meer opwekkingsliederen en aanbidding is, waar mensen met een reformatorische achtergrond zich niet thuis voelen. Dat is jammer, want je ziet toch wel mensen daarop afknappen en vervolgens de afdeling verlaten en terugvallen in gebruik. Toen hebben we met elkaar gezegd: moeten we ook niet wat meer voor mensen met een reformatorische achtergrond hulpverlening aanbieden? Vandaar zeiden we: dat moeten we met elkaar gaan onderzoeken en dat was de aanleiding voor dit onderzoek. Er waren 2510 respondenten. Een enorm aantal; we dachten dat het er iets van 600 zouden zijn. Dit is een fors aantal.

De leeftijdsverdeling staat hieronder. De oudste was 97 en de jongste was 13. 69 % was 18 jaar of ouder. Iets meer vrouwen dan mannen die de lijst hebben ingevuld. Het was een lijst, misschien hebt u hem voorbij zien komen en misschien zelfs wel ingevuld. Je kon hem anoniem invullen, dus er zit ongetwijfeld wel wat vertekening in. Je kunt de cijfers die eruit komen ook niet hard vergelijken met de landelijke cijfers rondom verslavingszorg, maar dit geeft wel een heel mooi beeld wat mij betreft. Bij 18 % van de huishoudens kampt iemand met verslavingsproblemen. Overigens gaat het onderzoek ook over psychische problemen, maar dat laat ik nu even liggen, want anders wordt het nu veel te breed. Je ziet dat het aantal psychische problemen veel minder is, dat is 12 % van de gevallen en 8 % van die respondenten gaf aan zelf verslavingsproblemen te hebben en een deel dus bij familieleden.

Op dia 25 zie je de vergelijking met landelijke cijfers. En dan zie je dat roken (ik vergeet het toch stiekem steeds te noemen, want we hebben het over alcohol, gamen, drugs enzovoort) eigenlijk de grootste verslaving is. Je ziet dat 14 % van de 18+ respondenten weleens rookt en dat is de hele groep van af en toe tot dagelijks. Vergeleken met 23 % in de Nederlandse bevolking. Er wordt wel minder gerookt, maar alsnog 14 % is nog een behoorlijk aantal, zeker als we weten dat roken dodelijk is, en goed, de pakjes met allerlei plaatjes erop kennen we. 1 % omschrijft zich dan als zware roker en dat is meer dan 20 sigaretten per dag.

Alcohol: vrouwen, zware drinker (minstens 1 keer per week 4 glazen alcohol op 1 dag) 3 %, onder de mannen is dat 7 %. Dat zijn toch behoorlijke aantallen. Als je het zou afzetten tegen het aantal gemeenteleden, pak ‘m beet 10 %, dan hebben we het plotseling over heel veel mensen in de gemeente.

Softdrugs, dat is 1 tot 2% van de respondenten. Je ziet wel dat in vergelijking met de algemene bevolking het wat lager ligt. Wel even met de kanttekening dat het mogelijk wel zou kunnen zijn dat mensen in de gemeente die een verslavingsprobleem hebben niet zo heel veel zin hadden om deze vragenlijst in te gaan vullen. Daar zit mogelijk wel een vertekening in. Dan zal het eerder meer zijn dan dat het minder is.

Gamen. Speelt u wel eens computergames? De mannen geven aan in 40 %: ja, de vrouwen wat minder. Dat is wel opvallend: die 25 % bij vrouwen is wel hoger dan het landelijk gemiddelde. Eigenlijk als je het aan een jongere vraagt tussen de 12 en de 18 jaar of ze wel eens een game spelen, dan blijkt dat bij de meiden 1 à 2 % een gameverslaving heeft en 10 % weleens een game speelt. Dat vond ik wel verbazend wat daaruit kwam, dat de vrouwen onder ons best nog wel wat achter de computer zitten en een spel spelen.

Gokken. 8 % vond ik ook best hoog. Zit u wel eens achter internet om uzelf te vermaken? 67 % van de mannen zegt ja, die springt er natuurlijk uit, want wat ik in het begin al zei: ik heb het vaak over beeldschermverslaving, online leven. Dat zie je dan hier, gamen, kansspelen, internet. Dat is wel zorgelijk natuurlijk. We zitten weleens achter internet; ik vermoed dat het wel eens vaker is dan eens dat we achter internet zitten om ons zelf te vermaken. Internet is een toegangspoort tot heel veel, ook goede, dingen maar ook veel, laten we het beperken tot mijn vakgebied, verslavingen, verslavende middelen, criminaliteit, enzovoort. Bekijkt u wel eens pornografisch materiaal op internet? Dan zegt 40 % van de mannelijke respondenten: ja, en bij de vrouwen is dat 11%. Dat is ook opvallend hoog in vergelijking met de landelijke cijfers. Ja, en ik denk, zit u weleens op internet om u zelf te vermaken en pornoverslaving, dat dit met elkaar gekoppeld is. Want internet is een gemakkelijke toegangsweg naar pornografisch materiaal. Vooral deze onderste twee uitkomsten (op dia 26) die verbaasden mij wel en zijn reden tot zorgen.

De dia’s over suïcidaliteit, daar wil ik iets sneller doorheen. Dat is ook een beetje naar aanleiding van de casus van Jasper, waar ook suïcidale gedachten speelden. Heeft u weleens aan zelfdoding gedacht? Ook al zou je dat nooit doen, dan is het grote deel dat zegt: dat is inderdaad het geval, voor een klein deel heeft dat af en toe daaraan gedacht. Iemand die dat punt bereikte dat hij zichzelf wat zou aandoen, dat is er op het overgrote deel niet. Maar je ziet toch wel dat een klein deel 1 á 2%, met dit soort gedachten wel rondloopt en ook met dit soort plannen. Zet dat ook maar weer even af tegen het aantal gemeenteleden en dan gaat dat ook om best nog wel wat mensen. Heeft u ooit een poging tot zelfdoding gedaan? Dat ‘ooit een poging gedaan’ is wat lastig te interpreteren. Je ziet dat een deel van de respondenten dat wel heeft gedaan. Het is beperkt, maar in ieder geval hebben ze er wel mee te maken gehad.

De bespreekbaarheid, dat was een ander ding dat uit dit onderzoek naar voren kwam. Het is een lastig bespreekbaar onderwerp. We hebben een beetje een verdeling tussen de verschillende reformatorische kerken gemaakt. Dan zie je dat het vaak moeilijk bespreekbaar is of niet makkelijk en in de minderheid van de gevallen gaat het erg makkelijk. Dat is een punt waar we iets mee moeten, denk ik.

Bij dia 29 is de verdeling gemaakt, waar u naar toe zou stappen met uw problemen. Stel dat u een verslavingsprobleem had en/of ernstige psychische problemen, zou u daarmee naar ….. stappen. Iemand van de gemeente of een ambtsdrager of professioneel hulpverlener. We zitten hier vandaag met ambtsdragers. Als we hier dan naar kijken, zie je dat het overgrote deel zegt: 'dat zou ik niet doen of zeer moeilijk of moeilijk.' Dat het erg gemakkelijk gaat, is maar 2% van de gevallen. Dat is ook een aandachtspunt. En tenslotte is ook gevraagd: weet u als ambtsdrager de weg te vinden richting hulpverlening die past bij de reformatorische identiteit. Dan zie je toch ook wel dat de meerderheid zegt: voldoende, en goed, maar uitstekend komt niet zo heel veel voor. We weten op zich wel de routes te vinden, maar dat zou beter kunnen.

Tenslotte is er ook nog gevraagd, hoe noodzakelijk is het, dat mensen behandeld worden in een behandelinstelling met reformatorische achtergrond. Daar zijn we het met z'n allen wel over eens, dat zou heel mooi zijn.

Hoe herken je verslaving?

Dat is een lastig ding, daar verklap ik het antwoord al mee. Het is lastig. Zeker als ambtsdrager in een kerkelijke gemeente, als de gemeente wat groter is, hoe herken je dat dan. Verslaving is moeilijk te herkennen. Ook dat werd al genoemd: mensen met een verslaving, dat begint niet met erkennen dat je een verslaving hebt. Dat is vaak ontkennen, verzwijgen, achterhouden, dat blijft binnenshuis, dat wordt niet gedeeld. Eventuele vroege signalen van verslaving; dat zijn toename van negatieve gedachten, gevoelens en gedrag. Dat klopt, maar dat zit meestal achter die voordeur; dat zie je niet zo heel snel als diaken. Toename van lichamelijke klachten, vermoeidheid of ziekte. Dat zou nog kunnen, mensen met een alcoholverslaving die wat vaker ziek zijn. Maar of ze dat melden bij u, dat is nog zeer de vraag natuurlijk. Je ziet misschien dat ze wat minder contact hebben met vrienden of familie. Misschien hoor je: ze komen wat minder in de kerk of op doordeweekse bijeenkomsten. Spanning in het gezin, conflicten, ontrouw, dat zijn dingen die voorkomen. Minder goed verzorgd zijn, daar zou je het ook aan kunnen zien. Maar ik weet niet in hoeverre u daarop let in het dagelijks leven, hoe de gemeenteleden zich verzorgen, dat is best wel lastig. Afspraken niet goed nakomen kan er ook mee te maken hebben. En dan zie je eigenlijk: die vroege fase is heel lastig te herkennen. Want dat zijn vrij algemene dingen die misschien ook wel bij een depressie kunnen passen of bij andere problematiek. Het is een algemeen iets waarvan je je misschien afvraagt: is er wat met die persoon aan de hand. Maar als iemand financiële problemen heeft, dan is hij ook wel moe of dan heeft hij ook geen trek om naar allerlei bijeenkomsten van de kerk te komen. Het is lastig. In de probleemfase dan zie je meer boosheid, woede-uitbarstingen, dan kan het soms meer in beeld komen. Zeker als dat in de huiselijke situatie is. Als iemand niet meer naar de kerk komt, dan wordt het ook al wat duidelijker. Iemand ruikt naar alcohol bijvoorbeeld of naar andere middelen.

Eigenlijk zie je het pas duidelijk als iemand onder invloed is als je hem tegenkomt. Als je uiterlijke veranderingen gaat zien in het gelaat of iemand gaat afvallen, dat je daar kenmerken van gaat zien. Als iemand het huis niet meer uit komt, als iemand zich isoleert en als de suïcidale gedachten of uitingen komen. Kortom dat is nog niet zo makkelijk om dat zo maar te herkennen. De beste manier is om ernaar te vragen, dat is het spannende.

Wat kunnen we nu doen?

Wat ik net al zei: gesprekken zijn in allerlei situaties het belangrijkste. Dit zijn eigenlijk tips die voor ouders gelden, maar ik kan me voorstellen: daar heb je als diaken ook wel iets aan. Openheid is belangrijk. Ik ga nu ook iets vertellen wat onze manier van werken is. Dreigen met consequenties en straf werkt in het algemeen niet zo goed; daar gaan zeker jongeren zich heel erg tegen verzetten zeker als je in de ontkenningsfase zit qua verslaving. Ik heb helemaal geen verslaving en als je dan ook nog gaat dreigen met consequenties, dan zie je vaak dat het averechts werkt. Het is belangrijk om iemand te laten merken dat je iemand niet afwijst vanwege zijn verslaving of vanwege de problematiek. 'Je moet er gewoon mee stoppen'; dat

werkt vaak ook niet helemaal. Het wil natuurlijk niet zeggen dat je drugsgebruik accepteert. Maar het gaat er gewoon om dat je iemand als persoon accepteert. Het is belangrijk om een goed moment te kiezen om te praten en dan is het ook belangrijk om interesse te tonen. Dat is vaak een drempel die je over moet om die interesse te tonen: waarom gebruikt iemand en wat is de rede daarvan en als hij aan het gamen is, wat is daar zo leuk aan? Hoe doe je dat dan precies? Waarom zou je dat doen? Interesse tonen is altijd goed. Want als je aan een jongere vraagt: 'hoe werkt dat met het gamen?', dan willen ze daar wel over praten. Voor je het weet heb je plotseling een heel gesprek. Het kan vaak een ingang zijn om het gesprek aan te gaan.

Als er nu heel veel sprake is van ontkenning en veel weerstand, dan is het beste om het gesprek te stoppen. Ik heb laatst gehoord van een meisje, dat was in Veenendaal: de dominee was op bezoek geweest, ouders waren erbij en dat meisje zat daar en die had natuurlijk al helemaal geen zin in dat gesprek. Het was gearrangeerd door de ouders. De dominee was gevraagd: 'kom eens langs, doet u er nou eens iets aan, want het gaat zo niet langer.' En dat werd een gesprek (dat hoor je later terug van dat meisje) van wel anderhalf uur waarbij de ouders en de dominee op dat meisje inpraatte en dat meisje alleen maar meer in weerstand begon te komen. 'Misschien ga ik ook wel helemaal niet stoppen en misschien ga ik wel met jongens uit en jullie bekijken het maar' was de reactie van het meisje. Dan zie je maar. Het is natuurlijk met de goede bedoelingen dat je probeert iemand te overtuigen, maar als er heel veel weerstand is dan zie dat het niet werkt. Dan kun je beter eigenlijk zeggen: 'we komen er op een later moment op terug'.

Als iemand nog niets gebruikt, dan zou je ook meer kunnen denken om het onderwerp bespreekbaar te maken. Daar zijn we vandaag mee bezig, maar dat kan natuurlijk ook op jeugdverenigingen en met catechisanten. Er zijn best wel wat gemeenten die het onderwerp verslaving ook als themaonderwerp tijdens catechisatielessen één keer per jaar terug laten komen of iets dergelijks. Dat is belangrijk. Om uzelf te informeren, daar zijn ook heel leuke websites over: www.drugsinfo.nl, www.gameninfo.nl. En er is de website van het Trimbos-instituut, een instituut dat onderzoek doet naar verslaving waar hele neutrale informatie staat over: Wat doet alcohol? Wat doet XTC? Wat is lachgas, wat doen paddo's precies en wat zijn de risico's?

Houd contact met gemeenteleden. Als we even aan de vorige dia terugdenken: het gesprek aangaan en als het niet gaat, kom je er op een later moment op terug, dat vraagt natuurlijk best wel wat. Alleen de andere kant is ook waar natuurlijk. Op het moment dat je eigenlijk geen contact hebt met de jongere en het gaat mis, iemand gebruikt drugs en uiteindelijk zeggen ouders: 'Dominee, komt u eens langs en regelt u het eens even eigenlijk'. Dan kun je je voorstellen, als je dan eerder geen contact met zo'n jongere hebt gehad, dat het wel heel ingewikkeld is voor een jongere. Want dan komt er iemand binnen, en die gaat even zeggen hoe het moet. Dan zie je al dat die weerstand er is.

Het is heel mooi als dat enigszins lukt om in de basis dat contact al te hebben. Dat vraagt organisatie, of dat nu is via catechisatie of jeugdvereniging of huisbezoeken of een keer een extra telefoontje. Maar het is wel heel nuttig, denk ik, dat merk ik in mijn werk ook, op het moment als je het contact met iemand hebt opgebouwd is het gesprek over een lastig onderwerp ook veel makkelijker.

Heel belangrijk is de voorbeeldfunctie, maar dat zal ik hier niet hoeven uit te leggen. Als iemand al echt gebruikt en daar zult u het meeste mee te maken hebben. Blijf dan rustig, dat is altijd belangrijk. Als je even terugdenkt aan de eerste dia's: het hoort ook bij de puberteit dat jongeren ontdekken en het is makkelijker beschikbaar tegenwoordig. Het is ook begrijpelijk dat het gebeurt. Toon je interesse. Dat is een beetje in hoeverre je wilt gaan. Want als diaken, sommigen hebben misschien een hulpverleners achtergrond, anderen misschien helemaal niet, dan kun je wat meer op een motiverende gespreksvoering gaan zitten. Probeer met de jongere niet alleen te informeren en de voordelen van het gebruik te bespreken, maar ook eens te kijken wat doet het met je en wat de lange termijn- gevolgen zijn, enzovoort. Advies aan ouders zou zijn om de jongere het gebruik te verbieden, dat werkt het beste. Soms zie je de reflex: 'laten we wat toegeven, want dan…'. Maar als een jongere het nog maar net gebruikt is het verbieden het beste, met een duidelijke uitleg waarom je het als ouders verbiedt. Dat advies zou je ook aan ouders kunnen geven. Gebruikt de jongere het al langer, dan gaat dat al niet meer werken, dan is het gewoon belangrijk om op deelgebieden afspraken te maken. Dus dat ze in ieder geval wel aan tafel komen, enzovoort. Contact houden is ook hier weer altijd het belangrijkste.

Belangrijk is om hulp in te schakelen. Als je denkt: ik wil toch eens overleggen met De Hoop (dat kan ook met een andere instelling, maar ik promoot natuurlijk De Hoop), dan kan dat! We hebben een bureaudienst, die is iedere dag bereikbaar voor vragen als: hoe moet ik omgaan met verslaving? En zou ik iemand moeten aanmelden of niet? Wat kan ik nu het beste doen? Het is gratis, je kunt gewoon naar ons bellen. Ik denk dat dit belangrijk is.

Dit zijn een beetje de algemene adviezen die voortkomen uit het werk zoals wij het doen. We hebben dat natuurlijk ook in de inleiding gehoord; het is niet het enige wat je kunt doen. Belangrijk is ook om voor de jongere en voor de volwassene, ik merk dat ik veel over jongeren praat, maar dat geldt ook voor volwassenen, te bidden. Dat doen we bij De Hoop ook. En je ziet: verslaving is een psychiatrische stoornis. Gelukkig heeft de Heere middelen gegeven in de behandeling van deze psychiatrische stoornis. Maar je ziet vaak dat het heel erg lastig blijft. Dan hebben we de therapie gegeven en het blijkt dat dat heel lastig is vol te houden om niet te gaan gebruiken. Gelukkig kom ik af en toe mensen tegen die echt veranderen, dan bedoel ik door de Heere veranderd worden en dan zie je dat het ook echt verandert. Dat kan eigenlijk verslaving genezen en dat kan zonder hulp van Boven niet. Dat hoort ook bij de definitie: 'verslaving is een chronische hersenziekte die het hele leven blijft en af en aan de kop op steekt.' Gelukkig ontmoet ik ook af en toe mensen die daar iets over kunnen vertellen, hoe dat echt veranderd is. Dat is het mooiste om te zien. Al deze adviezen zijn heel goed om te doen maar vergeet ook niet het gebed, dat is het allerbelangrijkste.
Tot zover de lezing; bij vragen kun je mailen naar s.vaniwaarden@dehoop.org.

PowerPoint

Inhoud

- Vragen vooraf? Verwachtingen?
- De Bijbel en verslaving
- Introductie met casus
- Verslaving 'Onder Ons'
- Samenhang met andere psychische problemen
- Verslaving / Opvoeding / Pastoraat

De Bijbel en verslaving

- Kunt u voorbeelden noemen van middelenmisbruik in de Bijbel?

Bijbelse noties

- Prediker 5:17: Genieten mag
- 1 Tim 6:17: Genieten van Gods gaven
- 2 Tim 3:4: Niet verslaafd aan genot!
- Tit. 3:3 idem
- 1 Kor 10:31 Genieten tot Gods eer!
- 1 Kor 6:12 beheersing niet verliezen

Bijbelse noties

- Ef 5:18: Geen roes en extase
- 1 Kor 6:19 Lichaam niet beschadigen
- Gal 5:19-21. met name 20: toverij, magisch /occult gebruik van geestverruimende middelen (Pharmakeia). Drug = geestelijke invloed!

Casus

- Jasper, 15 jaar
- VMBO-4 kader, sinds enkele weken geschorst
- Gereformeerde Gemeente
- Aangemeld door de huisarts:
  - **Overmatig gamen / online**
  - **Depressieve symptomen**
  - **Suïcidaal gedrag**
  - **Agressie**

Casus

- Sinds 2016 gamen:
  - **Minecraft**
  - Later: Call of Duty
- Aanvankelijk gewoon voor de lol samen met een vriend thuis.
- Later ook op eigen PC en online.
- Tijdens het gamen voelt Jasper zich gewaardeerd, wordt hij gezien. Ook merkt hij dat sociale contacten makkelijker lopen. Anderzijds slaapt hij veel te weinig (5 uur per nacht), maakt hij zijn huiswerk niet meer en is hij inmiddels zelfs tijdelijk geschorst.

Casus

- In de laatste weken: toenemende agressie
  - **Heeft vader bedreigd met een mes toen die internet 'uit' deed.**
  - **Politie werd ingeschakeld**
- Ook toename van somberheid
  - **Vindt af en toe nog een beetje plezier in gamen, maar lang niet meer zo veel dan voorheen!**
  - **Voelt zich alleen staan, ouders zijn boos, geschorst van school, geen echte vrienden.**
  - **Suïcidepoging, wilde van een brug springen**
  - **Korte crisisopname gesloten KJ-psychiatrische afdeling**
  - **Thuis gaat het zo niet langer**
  - **Eerder ASS vast gesteld**

De Hoop ggz

Het puberbrein en verslaving

Gedrag:
Wel of geen middelengebruik

Drive

- Nieuwsgierigheid
- Context
- Beloningssysteem

Rem

- Prefrontale cortex

·**Puberbrein**
Beperkte zelfregulatie
·Beperkte impulscontrole
·Emotioneel >> rationeel
·Context >> kennis
·Korte-termijngericht

·**Hormonen**
·**Identiteit**
·separatie-individuatie / autonomie
·grenzen aftasten / experimenteren
·**Invloed leeftijdsgenoten**
·seksualiteit
·**Eisen**
·thuis/school/vrienden/hobbies/baantjes

De Hoop ggz

Verslaving bij jongeren

- Waarom gaan jongeren middelen gebruiken?
  - Overgrote deel 'voor de gezelligheid', 'om te proberen'.
  - Puberteit: de wereld ontdekken, zelfstandig worden, zoeken waar de grenzen liggen.
  - Een deel van de jongeren stopt weer na verloop van tijd, maar een deel ontwikkelt een verslaving!
  - Welke factoren spelen daar een rol in?
    - Nieuw onderzoek: Youth in Transition (YIT).

De Hoop ggz

Verslaving

- Het gaat bij verslaving om een zéér grote, onweerstaanbare behoefte een bepaald (psychoactief) middel te gebruiken of bepaald gedrag te vertonen.

Verslaving bij jongeren

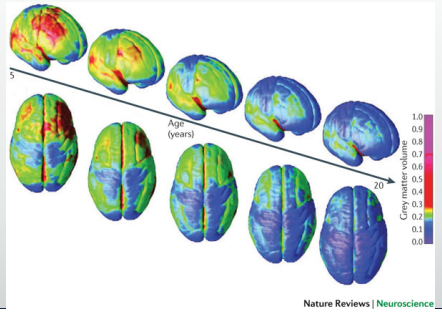

De Hoop ggz

Legaal	Illegaal	
	Softdrugs	Harddrugs
Alcohol	**Verdovend**	Heroïne, GHB, Methadon
Tabak, Cafeïne	**Opwekkend**	Cocaïne, Speed, XTC
	Hallucinerend	LSD, XTC, Paddo's, Hasj & Wiet, GHB

De Hoop ggz

Alcohol

Eén standaardglas alcohol bevat 10 gram alcohol en leidt gemiddeld tot een promillage van 0,2 bij mannen en 0,3 bij vrouwen. De lever breekt alcohol af. Een standaardglas alcohol wordt binnen 1 á 1,5 uur afgebroken. Dit afbraakproces is niet te beïnvloeden.

De Hoop ggz

Heroïne

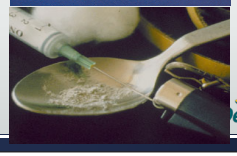

De Hoop ggz

Cocaïne

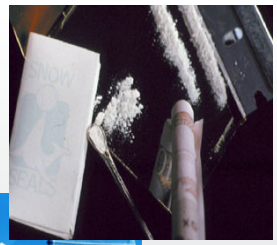

De Hoop ggz

Speed

De Hoop ggz

XTC

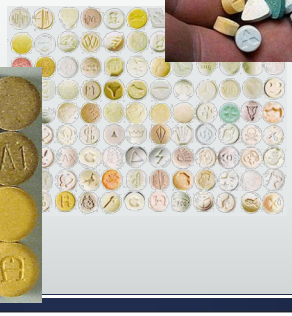

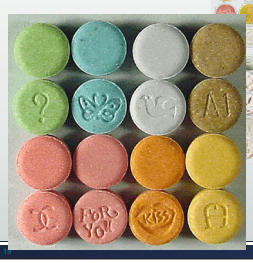

De Hoop ggz

Cannabis
(hasj en wiet)

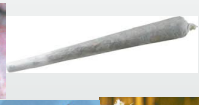

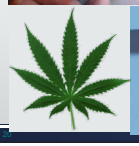

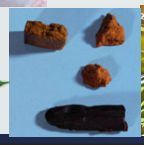

De Hoop ggz

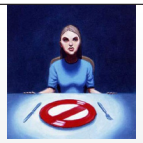

Gokken

Eetstoornissen

Anorexia nervosa
Boulimia nervosa
Binge Eating Disorder

Computer

Gamen
Porno
Chatten

De Hoop ggz

Onderschat deze niet!!!

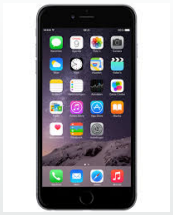

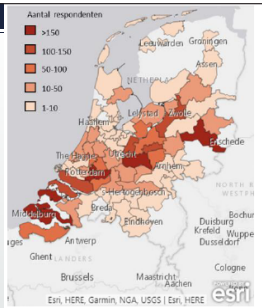

Totaal 2510 respondenten

Figuur 1

De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 31 jaar. De oudste respondent is 97, de jongste 13. 31 procent van de respondenten is jonger dan 18 jaar (N = 780), 69 procent is 18 jaar of ouder (N = 1728). Er zijn meer vrouwen (62 procent), dan mannen (38 procent) die de vragenlijst hebben ingevuld. Dit is zowel zichtbaar bij jongeren (18-) die de vragenlijst hebben ingevuld als bij volwassenen (18+) (tabel 1).

Verslaving onder respondenten

In 18 procent van de huishoudens kampt iemand met verslavingsproblemen. Dat is meer dan het aantal gezinnen waar ernstige psychische problemen spelen (12 procent). Van alle respondenten gaf 8 procent van zichzelf aan verslavingsproblemen te hebben, 5 procent zegt zelf ernstige psychische problemen te hebben. Door jongeren (18-) worden minder verslavingsproblemen in het gezin gerapporteerd dan door volwassenen (18 jaar en ouder). Van de jongeren geeft 14 procent aan dat er sprake is van verslavingsproblematiek in het gezin, bij de volwassenen is dit 19 procent. Ook rapporteren jongeren minder vaak ernstige psychische problemen in het gezin (9 procent), dan volwassenen (14 procent).

Middelengebruik

		Respondenten 18+	Nederlandse bevolking (18+)
roken	rookt wel eens (zowel af en toe als dagelijks)	14%	23%
	zware roker (meer dan 20 sigaretten per dag)	1%	4%
alcohol	zware drinker vrouwen (minstens 1 keer per week ≥ 4 glazenalcohol op 1 dag)	3%	7%
	zware drinker mannen (minstens 1 keer per week ≥ 6 glazen alcohol op 1 dag	7%	12%
softdrugs	in de afgelopen 30 dagen	1%	5%
	in het afgelopen jaar	2%	7%

verslavingsgedrag

	man	vrouw
Speelt u wel eens computergames?	39%	25%
Doet u wel eens mee aan kansspelen?	8%	3%
Zit u wel eens achter het internet om uzelf te vermaken?	67%	59%
Bekijkt u wel eens pornografisch materiaal (op internet en/ of in boekjes)?	39%	11%

Suïcidaliteit: verschillen tussen jongeren en volwassenen

		nooit	zelden	soms	vaak	altijd
Heeft u in de afgelopen vier weken aan zelfdoding gedacht, ook al zou u het nooit echt doen?	18-	74%	13%	8%	3%	2%
	18+	85%	9%	5%	1%	0%
Heeft u in de afgelopen vier weken het punt bereikt waarop u serieus aan zelfdoding dacht en plannen maakte over het u het zou doen?	18-	94%	3%	2%	1%	1%
	18+	95%	2%	1%	0%	0%
Heeft u ooit in uw leven een poging tot zelfdoding gedaan?	18-	93%	3%	3%	1%	1%
	18+	95%	3%	2%	0%	0%

Bespreekbaarheid gedachten over zelfdoding in relatie tot kerkelijke achtergrond

	(zeer) moeilijk	niet makkelijk/ niet moeilijk	(erg) gemakkelijk
Gereformeerde Gemeenten	46%	40%	14%
(Oud) Gereformeerde Gemeenten (in Nederland)	53%	36%	11%
Hersteld Hervormde Kerk	38%	41%	20%
PKN	36%	37%	27%

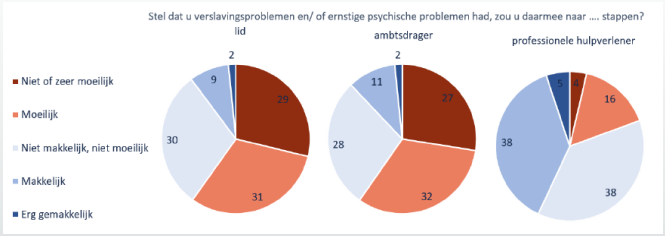

In hoeverre weet u als ambtsdrager de weg te vinden richting zorg passend bij de reformatorische identiteit?

onvoldoende	6%
matig	26%
voldoende	49%
goed	16%
uitstekend	3%

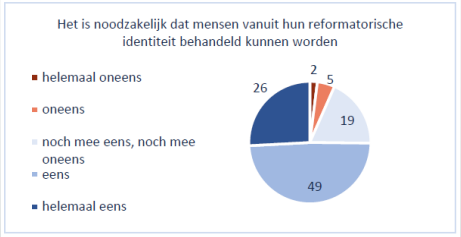

Overlap ADHD en verslaving als voorbeeld

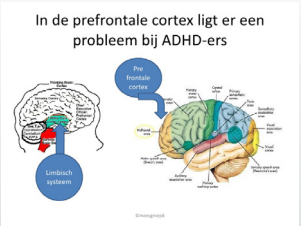

De Hoop ggz

Dubbel diagnose
Een psychiatrische diagnose en een verslaving gaan soms hand in hand, dit zijn de veel voorkomende combinaties.

Bipolaire Stoornis

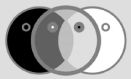

Symptomen:
Intense verschuivingen in gemoedstoestand, energieniveau en functionerend tussen depressie en manie.

Meest misbruikte middelen:
Alcohol of cocaine, afhankelijk van de staat; depressief of manisch.

Post Traumatische Stress Stoornis (PTSS)

Symptomen:
Nachtmerries, extreme waakzaamheid, ontkoppeling en terugkerende angst nadat een extreem traumatische gebeurtenis (oorlog, aanval) een post-traumatische stress reactie teweeg heeft gebracht.

Meest misbruikte middelen:
Alcohol, kalmerende middelen, slaappillen ter vermijding van de symptomen.

Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHA)
Symptomen:
Een patroon van onoplettendheid en onvermogen tot concentratie en/of hyper activiteit-impulsiviteit.
Volwassen symptomen omvatten 'zoning out', gemakkelijk afgeleid, moeite met het volbrengen van taken, altijd te laat op afspraken, gevoelig voor verslaving.

Meest misbruikte middelen:
Alcohol en peppers geven een gevoel van focus of ontspanning; ADHD-symptomen lijken minder.

Angst Stoornis

Symptomen:
Overmatige ongerustheid en/of zeer hoge verwachtingen welke een negatieve invloed hebben op het dagelijks functioneren.

Meest misbruikte middelen:
Alcohol, verdovende middelen en soms cocaine om te compenseren voor de angst. Een angstig persoon gaat door met het gebruiken van alcohol of drugs om ongemakkelijke gevoelens te vermijden.

De Hoop ggz

Comorbide psychische problematiek

- Onrust (ADHD) bestrijden met wiet:

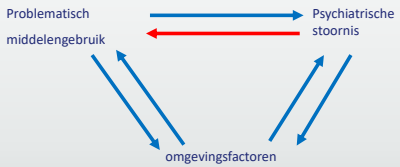

De Hoop ggz

Obsessief Compulsief

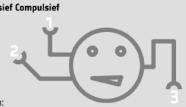

Symptomen:
Terugkerende obsessies of drangen die tijd kosten of een merkbaar ongemakkelijk gevoel geven met een negatieve uitwerking op het dagelijks functioneren.

Meest misbruikte middelen:
Marijuana of alcohol om de obsessieve gedachten af te remmen.

Depressief

Symptomen:
Voortdurend verdrietig, angstig of leeg gevoel; gevoelens van hopeloosheid en waardeloosheid; verminderde energie, moeheid en desinteresse in activiteiten die eerst wel voldoening gaven.

Meest misbruikte middelen:
Alcohol vertraagt, onderdrukt e maskeert het depressieve gevoel.

Paniek Stoornis

Symptomen:
Terugkerende paniekaanvallen; zweten, trillen, gevoel van verstikking, pijn in de borst, misselijkheid, duizeligheid en doodsangst.

Meest misbruikte middelen:
Verdovend middelen en alcohol.

Schizofrenie

Symptomen:
Waanbeelden, hallucinaties, verward praten en handelen.

Meest misbruikte middelen:
Nicotine, caffeine en andere stimulerende middelen kunnen tijdelijk verlichting bieden en sommige hallucinaties afzwakken.

De Hoop ggz

Comorbide psychische problematiek

- Stress in de thuissituatie leidt tot gebruik

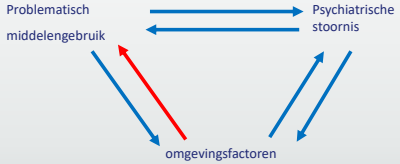

De Hoop ggz

Comorbide psychische problematiek

- Problematisch middelengebruik en psychiatrische problematiek beïnvloeden elkaar:

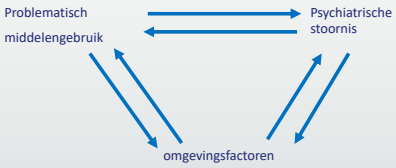

De Hoop ggz

Comorbide psychische problematiek

- Langdurige ouderlijke ruzies die leiden tot grenzeloos gedrag:

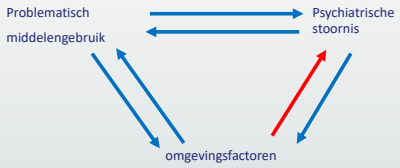

De Hoop ggz

Herkennen van verslaving

Vroege signalen	Signalen in probleemfase	Signalen in de eindfase
-Toename van negatieve gedachten, gevoelens en gedrag. -Toename van lichamelijke klachten, vermoeidheid of ziekte. -Verminderd contact met vrienden, familie of kerk. -Spanningen in het gezin, conflicten, ontrouw. -Minder goed gekleed, minder verzorgd zijn. -Afspraken niet goed nakomen.	-Meer boosheid, soms woede-uitbarstingen. -Huiselijk geweld. -Desinteresse. -Komt niet meer naar de kerk. -Ruikt naar alcohol (of eventueel andere middelen).	-Onder invloed in de openbare ruimte of zelfs in de kerk. -Uiterlijke veranderingen die passen bij chronische verslaving. -Persoonlijke isolatie. -Suïcidale gedachten of uitingen.

Voorbeeld: dynamiek tussen ouder en kind bij gebruik

- Meisje, 14 jaar, is bij ons poliklinisch in behandeling voor blowen en ADHD. Impulsief middelen gaan proberen, laatst nog op de IC gelegen ivm comazuipen. Gamen doet ze regelmatig als ze verder niks om handen heeft.
- Blowde vrijwel dagelijks, nu 2 dagen in de week (afspraken vanuit behandeling, alleen op de vrijdag en zaterdag). Af en toe ook nog wel eens op een andere dag.
- Vader: 'behandeling schiet van geen meter op. Ik zie gewoon dat ze door de week ook gebruikt heeft (vader heeft zelf jarenlang cannabis gebruikt). Als ik er naar vraag, dan ontkent ze.' Vader maakt zich zorgen: 'dit komt niet goed en ze liegt er voortdurend over. Volgens mij houdt ze jullie (behandelaren) voor de gek.'
- Dochter: (in tranen), 'ze zien gewoon niet hoe hard ik mijn best doe. Ik haal nu veel betere cijfers op school. Ze vertrouwen me niet. Ik kan zelf ook wel wat hoor. Mijn ouders hoeven me niet altijd te controleren.'

- Vertrouwen. Openheid. Bezorgde en controlerende ouders.

Wat nu te doen?

- **Bewustwording: in de puberteit (die soms al vroeg begint) proberen kinderen uit. Ontwijk het onderwerp niet. Vraag ernaar!**
- **Gesprek is in alle situaties het belangrijkste.**

Wat nu te doen?

- Wat kunt u in het pastoraat ?
- Openheid is belangrijk
  - Dreig niet met consequenties / 'straf'.
  - Laat merken dat u hem/haar niet afwijst als er sprake is van drugsgebruik (wat niet wil zeggen dat u het drugsgebruik op zich daarna niet afwijst!)
  - Kies een goed moment om te praten (niet als er maar weinig tijd is of de sfeer slecht is)
  - Probeer interesse te tonen (waarom gebruikt iemand?, wat is daar prettig aan?, wat levert het op?)
  - Als er sprake is van ontkenning of veel weerstand, stop dan het gesprek en ga op een later moment verder.

Wat nu te doen?

- Preventief, als iemand nog niet gebruikt:
  - Houdt 'contact' met gemeenteleden (zomaar uit het niets een gesprek beginnen over verslaving werkt niet. Dergelijk gesprek zal een stuk makkelijker zijn als er al een basis is in de zin van contact met een gemeentelid).
  - Informeer uzelf over drugs en gedragsverslavingen (drugsinfo.nl, gameninfo.nl)
  - Houdt het onderwerp bespreekbaar (bijv. door voorlichting voor catechisanten of jeugdverenigingen, maar ook bij huisbezoeken)
  - Adviseer ouders om zelf ook geen alcohol te drinken of drugs te gebruiken (alcohol, drugs en roken verbieden tot 18 jaar –niet thuis leren drinken-, zorg dat een jongere ook begrijpt waarom dit niet mag, **de waarom)**
  - Adviseer ouders heldere grenzen te stellen (zeker voor jonge pubers belangrijk, maar ook als ze ouder zijn, leg ze uit): pubers zullen proberen over de grenzen heen te gaan. Advies voor ouders is dan: blijf rustig, wees duidelijk, blijf bij de gestelde grenzen, beloon positief gedrag en probeer samen met andere ouders gezamenlijke afspraken te maken (bijv. oudercollectieven op school of in de kerk).
  - In sommige kerkelijke gemeentes functioneert een systeem waarbij iedere jongere vanaf 12 jaar tot 18 jaar een 'co-gezin' krijgt aangewezen. Deze co-ouders ondersteunen de eigenlijke ouders bij de opvoeding en nemen een jongere bij de hand.

Wat nu te doen?

- **Voorbeeldfunctie!**

Wat nu te doen?

- Als iemand experimenteert met alcohol/drugs/roken (voornamelijk jongeren):
  - Bedenk dat experimenteren kan passen in de puberteit, negeer het echter niet.
  - Blijf rustig.
  - Heb ook oog voor de positieve effecten van het gebruik. Dit kan maken dat een kind zich gehoord en begrepen voelt ("door blowen krijg ik eindelijk rust in mijn hoofd, -ADHD-", "als ik alcohol drink, durf ik met een meisje te praten –sociale angst-", "als ik gamen, dan hoor ik er tenminste bij, thuis hebben ze geen aandacht voor me –ODD, scheiding ouder-") en biedt ingang voor verder gesprek.
  - Vraag na of hij/zij ook iets weet over de effecten van het gebruik.
  - Informeer iemand over de risico's, overdrijf daarbij niet.
  - Gebruikt een jongere nog maar recent, dan is het advies aan ouders: verbieden werkt dan het beste, ook weer met de waarom erbij.
  - Gebruikt een jongere al langer, dan is het belangrijk om afspraken te maken (niet thuis, niet aan tafel, etc.)
  - Houdt contact, ook later, maar voorkom dat het gesprek voortdurend over gebruik gaat.

Wat nu te doen?

- Als het gebruik uit de hand loopt:
- Adviezen die u aan ouders zou kunnen geven:
  - Hou contact: weet waar ze mee bezig zijn, waar ze zich ophouden, wie hun vrienden zijn (zonder 'politie-agent' te zijn).
  - Beloon positief gedrag
  - Zorg ervoor dat uw kind u in vertrouwen durft nemen als het toch afhankelijk van drugs dreigt te raken.
  - Stel wel grenzen (zie ook andere dia's)
    - Probeer daarin samen te werken met andere ouders.
  - Accepteer niet dat hij/zij door zijn gebruik andere afspraken niet na komt (bijv. over op tijd thuis zijn).
  - Zorg dat u ook over andere dingen blijft praten (dus niet vanuit bezorgdheid alleen over drugs).
  - Belangrijk: geef geen geld of ga niet zelf middelen kopen met de gedachte dat u er dan zicht op heeft!!
  - Bij uit de hand lopen van het gebruik: benoem richting uw kind welke gedragsverandering u ziet of doe bijv. een test: ben ik verslaafd (te vinden op internet)
- Inschakelen hulp: consultatie bij De Hoop

Hartelijk dank voor de aandacht

- Vragen?
- s.vaniwaarden@dehoop.org

Casus

- *Jeffrey (17) is een geschat normaal intelligente leerling MBO klas 1 niveau 3 werktuigbouwkunde.*
- *Er is bij Jeffrey sprake van al jaren lang bestaande agressieve gedrag en opvoedingsproblemen, eerder geduid en behandeld als ADHD middels Methylfenidaat opbouw sinds zijn 11de jaar, thans Concerta 54 mg daags.*
- *Er is sprake van schoolse en sociale teloorgang en eveneens van het normale gezinsleven met 2 verslaafde broers bij de burn out van vader. Er is bij Jeffrey sinds 2014 sprake van verdergaand en onverantwoord experimenteer/gebruikers gedrag met (designer) drugs (waarvoor CCU opname), dit naast cannabis en alcohol afhankelijkheid.*
- *Het gezin is lid van de Hersteld Hervormde Kerk. (Jeffrey komt zelf niet meer in de kerk)*

Casus

- U komt op huisbezoek bij Jeffrey.
- Welke informatie zou u nog meer willen weten?
- Wat zou u doen?
- Hoe gaat u het gesprek aan?
- Wat vindt u overigens van het middelengebruik?
- Zou u zelf motiveren tot gedragsverandering of richting hulpverlening?
- Schakelt u anderen in?
- Met wie deelt u de informatie?

Vragen en stellingen

- Verslaafd raken is je eigen schuld!

Vragen en stellingen

- Verslaafd? Je moet gewoon stoppen

Vragen en stellingen

- Verslaving overkomt je

Vragen en stellingen

- Net als reuma of astma is verslaving nu eenmaal een ziekte die je krijgt of niet.

Vragen en stellingen

- Welke verslaving is het lastigst te stoppen?

Vragen en stellingen

- Bij ADHD is het begrijpelijk dat een kind gaat blowen om rustig te worden, je moet daar niet al te veel drukte om maken als ouders.

Vragen en stellingen

- Ritalin zou bij ADHD niet gegeven moeten worden, dat is puur drugs.

Vragen en stellingen

- Begrijpelijk dat een jongere met ASS gaat gamen. Waarom daar moeilijk over doen? Dat is hoe jongeren tegenwoordig communiceren!

Verslaving bij jongeren

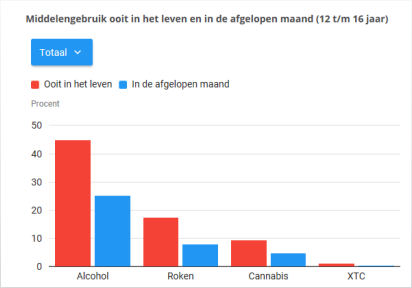

*2017 HBSC Nederland, Peilstation Onderzoek, Leefstijlmonitor, UU, Trimbos Instituut, SCP, RIVM

Verslaving bij jongeren

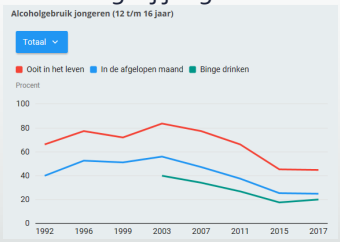

*2017 HBSC Nederland, Peilstation Onderzoek, Leefstijlmonitor, UU, Trimbos Instituut, SCP, RIVM

Verslaving bij jongeren

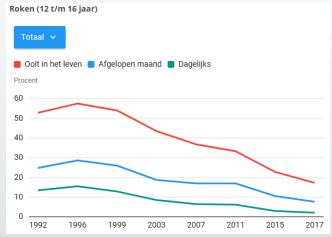

*2017 HBSC Nederland, Peilstation Onderzoek, Leefstijlmonitor, UU, Trimbos Instituut, SCP, RIVM

Verslaving bij jongeren

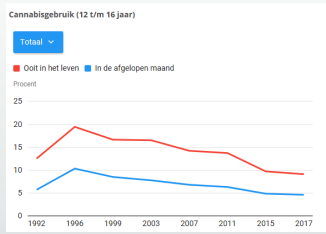

*2017 HBSC Nederland, Peilstation Onderzoek, Leefstijlmonitor, UU, Trimbos Instituut, SCP, RIVM

Verslaving bij jongeren

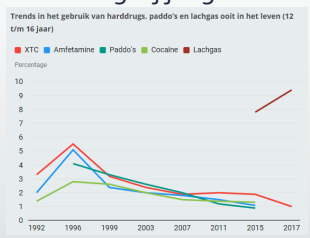

*2017 HBSC Nederland, Peilstation Onderzoek, Leefstijlmonitor, UU, Trimbos Instituut, SCP, RIVM

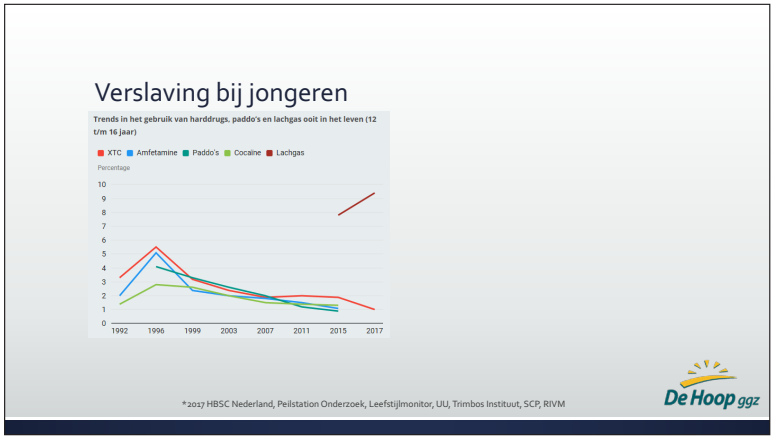

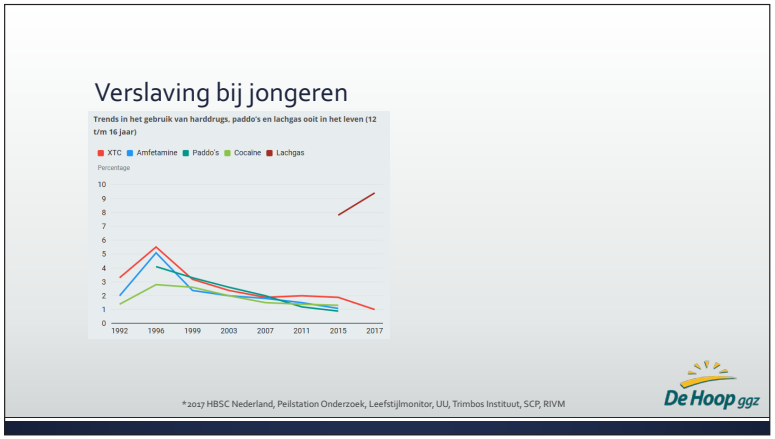

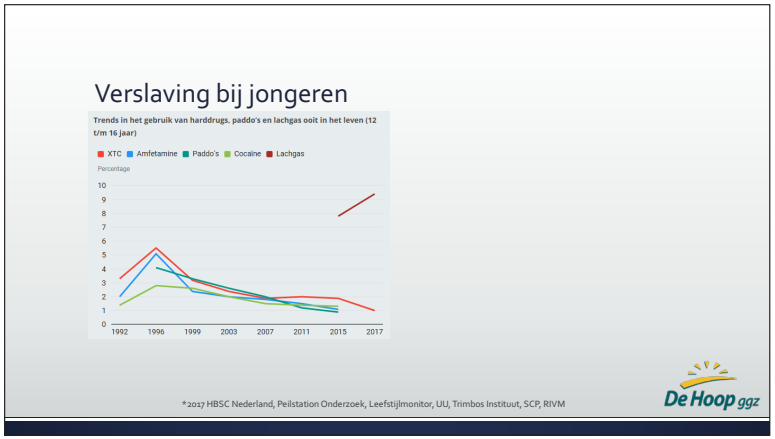

Lezing dhr. Harry Scheermeijer

Dhr. Scheermeijer laat een introductiefilmpje zien over het veldwerk Goeree-Overflakkee.

Mijn naam is Gerwin, ik ben werkzaam bij stichting Ontmoeting als veldwerker en jongerencoach op Goeree-Overflakkee. Er is een kleine groep jongeren op Goeree-Overflakkee waar het niet goed mee gaat. Mijn doel is om op straat contact met jongeren te maken en vertrouwen bij ze te winnen. Als dat er is, is er openheid om het over hun te hebben en over de dingen waar ze tegen aanlopen, wat ze moeilijk vinden, hoe het met ze gaat op school, thuis of eventueel op het werk. Wat mij opvalt op straat is dat ik jonge jongens en meiden tegenkom die met elkaar sigaretjes roken en al snel roken ze na een paar maanden wiet. Ja, soms gebruiken ze al na een jaar tijd is speed of cocaïne.

Ik ben Berend Jan Bruggeman, wethouder op Goeree-Overflakkee. We hebben hier verschillende jongerengroepen op het eiland. We zien nu op dit moment dat het gebruik op steeds jongere leeftijd start, daartoe zijn we als gemeente wel bezig te kijken of we preventief daar meer aan kunnen doen. Dus aan de voorkant jongeren laten weten dat drugs geen oplossing is. Daarvoor hebben we een jongerencoach van stichting Ontmoeting die met een motor het eiland over gaat en die jongeren opzoekt. Hij kan met de jongeren in gesprek en heeft al snel contact met de jongeren. Op Goeree-Overflakkee zijn we actief bezig met jeugdproblematiek. We hebben ruim 13.000 jongeren. Met een heel groot gedeelte gaat het prima, maar met een klein deel van de jongeren daar is het dusdanig mis dat we daar wel iets mee moeten en willen. Want we willen geen één jongere aan de kant laten staan.

Ik ben Gerwin, ik ben 23 jaar. Op Goeree kom ik uit een gezin van 3 kinderen. Op het moment dat ik naar de middelbare school ging is mijn leven veranderd. De keuzes die ik toen destijds gemaakt heb, hebben mij gebracht naar de drugs en op een gegeven moment ook naar verkeerde vrienden. Dat heeft me uiteindelijk helemaal naar de afgrond gesleept. Het gebeurde erg vaak dat ik met anderen naar een parkeerplaats, winkelcentrum of afgelegen straatje ging

om daar stiekem een jointje te roken onder school, tijdens school of na school, eigenlijk altijd wanneer we zin hadden. Op een gegeven moment ging je aan de XTC-pillen en was je helemaal van de wereld losgeraakt. Het gaat zich steeds verder ontwikkelen, want je wilt steeds meer en meer. Ik had gewoon niet meer genoeg aan dat ene jointje of aan dat ene pilletje, het moesten er vaak drie zijn of vier, je moest in één keer doorgaan. Ik gebruikte zoveel dat ik uit huis gezet ben en vanaf dat moment is het nog erger geworden; ik wist niet dat het nog erger kon worden op dat moment. Vaak liep ik met vrienden over straat en hoorden we hard gebrom van een motor achter ons. Ja, we wisten negen van de tien keer wie het was. Als we ons omdraaiden wisten we dat het de veldwerker van Ontmoeting was. Dat heeft een tijdje zo geduurd tot ik op een gegeven moment, ik had al zoveel gebruikt, een week lang niet geslapen en een week lang niet gegeten had. Ook gebruikte ik niks meer van dat speed, want dat is zo'n oppepper dat je niet meer slaapt.

Het was een keer dat ik op straat liep; ik hoorde weer dat motorgeluidje achter mij van die veldmedewerker. Elke keer dat ik hem ontmoette was het leuk, gezellig, lolletjes en grapjes en nu ontmoette ik hem weer en ja, toch voelde het niet helemaal lekker. Ik ben meteen met hem in gesprek gegaan en hij kon van allerlei dingen regelen, alleen ik moest het wel willen, anders kon het niet. Toen heb ik ook tegen hem gezegd: 'misschien moeten we het maar doen dan.' Vanaf dat moment heeft de veldmedewerker allerlei dingen voor mij geregeld, dat ik een nachtje kon overnachten ergens in Middelharnis om me vervolgens naar een time-out-voorziening te brengen omdat ik zelf de keuzes niet meer kon maken. Ja, ik heb er heel veel tijd en energie in moeten steken. Er zit heel veel tijd in om alles weer normaal te krijgen. Om mezelf weer normaal te maken, te ontnuchteren en te detoxen van al die rotzooi. Op een gegeven moment, toen ik daar klaar was, ben ik bezig gegaan om op me zelf te kunnen gaan wonen.

Gerwin (jongerencoach Ontmoeting): Wat me raakt in mijn werk: als ik een jongen van dertien jaar spreek die mij vertelt dat hij dagelijks acht joints rookt om rustig te worden in zijn hoofd, of als ik een meisje van zeventien spreek die vertelt dat ze elke dag pijn heeft; dus waarom zou ze het niet elke dag gebruiken om geen pijn te hebben? Ik probeer ernaast te staan en ik steek een hand uit en het is aan hen als ze die aangrijpen. En als het moment daar is dat ze zeggen: 'het gaat niet, het lukt me niet meer, ik heb hulp nodig', dan ben ik er voor ze en dan gaan we samen kijken wat er nodig is. Hoever een jongere ook afgegleden is, er is altijd een oplossing! Mijn doel is om samen met de jongere op zoek te gaan welke oplossing het beste bij hem of haar past.

Gerwin (ervaringsdeskundige): Ik heb veel respect voor die man hoe hij zich ingezet heeft voor mij en wat hij allemaal voor mij gedaan heeft. Daar ben ik hem echt zo dankbaar voor, dat is moeilijk in woorden uit te drukken. Als ik kijk naar vroeger toen kon ik de drugs totaal niet loslaten, 24/7 niet. Dat leven wat ik nu heb wil ik niet meer verliezen. Daarom heb ik het omgedraaid om me vast te houden aan de nuchtere, leuke wereld vol met mogelijkheden.

Mijn naam is Harry Scheermeijer en ik ben vanaf 2004 als secretaris aan de veldwerkgroep Veldwerk Goeree-Overflakkee verbonden. Elke keer als ik het filmpje zie, triggert het me: hoe kan het zijn dat een eiland van nog geen 50.000 inwoners met 50 kerken er zo'n problematiek is rondom drugsverslaving. Ik zeg even voor de duidelijkheid: Goeree-Overflakkee is één van de Zuid-Hollandse eilanden. En dat kan gevoelig liggen als u zegt dat het Zeeland is. Want Zeeland heeft eerder geprobeerd om Goeree-Overflakkee in te lijven en dat is gelukkig niet gelukt.

Ik werk in het dagelijks leven als beleidsadviseur sociaal domein. Daar zitten drie wetten in: de jeugdwet, de participatiewet en wet maatschappelijke ondersteuning. Waarvan de jeugdwet heel veel affiniteit heeft met het werk van de veldwerker. En wat mij opvalt (mijn werkgebied zijn inderdaad de Zeeuwse en de Zuid-Hollandse eilanden) is dat eilanders over het algemeen een houding hebben: 'wij redden het wel, wij kunnen dat prima met elkaar oplossen'. Ik ben op dit moment op het voormalig eiland Walcheren bezig en daar hebben we een project, op z'n Zeeuws heet dat "Oe moe e noe": wat moeten we nu met de verslavingsproblematiek hier op het eiland? De Zeeuwen hebben als lijfspreuk: "Luctor et Emergo", op z'n Zeeuws is dat: 'lukt vandaeg niet, dan lukt morre wel.'

Het witte eiland

In 2004 bereikten ons berichten dat Goeree-Overflakkee het witte eiland werd genoemd. En dat was niet vanwege de sneeuw die er toen viel, maar wegens het cocaïnegebruik. Een zeer ernstige ontwikkeling en het was ook in dat jaar dat een aantal mensen (waaronder Theo van Stuivenberg, dat was toen een kerkelijk werker vanuit de PKN, in een later stadium ds. Van Bennekom, die nu met emeritaat is en in Goes woont en af en toe nog spreekt bij ons op het eiland, en een aantal afgevaardigden van diakenen van verschillende kerken op Goeree-Overflakkee) de hoofden bij elkaar staken van: 'wij moeten hier wat gaan doen, we moeten inhoud gaan geven aan de diaconale opdracht die op ons rust'. Wij willen onze verantwoordelijkheid nemen. 50.000 inwoners, 50 kerken en we hebben in het begin heel wat vergaderd en gezegd van: 'we moeten hier inderdaad wat aan doen want we zien jongelui letterlijk tussen het wal en het schip vallen'. Mooie jonge mensen verslaafd aan cocaïne, aan alcohol. En we hadden toen der tijd op het eiland de zogenaamde schuurfeesten, die heb je nog steeds! Waar je je echt kunt comazuipen. De opnames in het ziekenhuis in Dirksland waar jongelui van 15 à 16 jaar die naar schuurfeesten gingen, opgenomen werden met een verschrikkelijke hoeveelheid alcohol in hun lijf dat ze voor hun leven moesten vrezen.

Eén van de 53 kerken op Goeree-Overflakkee is de Hersteld Hervormde kerk in Stellendam, ik heb het er mooi bij gezet, een wit besneeuwd plaatje. We zijn begonnen met de werkgroep diaconaal veldwerker. We dachten in het begin: welke kant gaan we op? Wat duidelijk was: de kant van de diaconale opdracht. De zorg die wij hebben, die wij hebben voor onze kinderen. En we hadden in het begin twee organisaties op het oog. Dat was in de eerste plaats Tot Heil des Volks en later is daar stichting Ontmoeting bij gekomen. En uiteindelijk is de keuze gevallen op stichting Ontmoeting. Waarom? Omdat Goeree-Overflakkee een eiland is waar het reformatorisch karakter bepalend is. En we zijn met stichting Ontmoeting (Ed van Hell nog steeds directeur van stichting Ontmoeting) in zee gegaan. Ik moet zeggen: dat is een bijzonder mooi avontuur geworden wat we met elkaar hebben gehad. Want wat is er aan de hand? We hebben niet alleen te maken met de verslaving op zich, waar niet alleen kerkelijke jeugd bij betrokken is, maar ook jonge mensen uit de kerken die zelf verslaafd waren en daar moesten we wat mee. Wat het zo bijzonder maakt van

deze werkgroep is de diversiteit. In al die vergaderingen die ik de afgelopen jaren heb gehad is het elke keer weer dat we elkaar verwonderd in de ogen kijken en mogen zeggen dat het zo bijzonder is dat dit vanuit verschillende denominaties tot stand is gekomen. Of het nu Hersteld Hervormd is of PKN, evangelisch, gereformeerd; we werkten allemaal eendrachtig samen om inhoud te geven aan deze niet onbelangrijke diaconale opdracht. Want het raakt je; ik heb zelf twee kinderen en inmiddels zes kleinkinderen. Het raakt je elke keer weer als je jongens en meisjes ziet afglijden naar een niveau dat je niemand toewenst. Want drugs zijn dodelijk, hoe dan ook.

We zijn begonnen in 2004; de voorbereidingen lagen al een aantal jaren eerder en zijn toen begonnen met Jaco Hakkenberg. Jaco ziet u links op de foto, dat is de eerste veldwerker van Goeree-Overflakkee. Vanuit stichting Ontmoeting werden ons een aantal handvatten aangereikt: als je jongeren wilt bereiken, dan moet je dat op een manier doen dat je ook de taal spreekt van de jongere. Dat betekent niet van achter een bureau of vanuit een auto. Nee, op de motor want een motor is stoer; vooral voor jongens is dat toch heel interessant. Het heeft te maken met: 'ik zou ook een motor willen hebben'. En een motor heeft een bepaalde race, je kunt overal komen in het buitengebied. Goeree-Overflakkee heeft een heel groot buitengebied en is voor een motor heel makkelijk toegankelijk. Ik noemde u schuurfeesten. Goeree-Overflakkee heeft 13 kernen en elke kern had toen der tijd wel zijn hok, caravan of keet waar jongelui bij elkaar kwamen naast de schuurfeesten om te drinken en te blowen en te snuiven. Een hok in het buitengebied, vaak op een erf of tegen een bosrand aan. Jaco wist alle punten al heel gauw te vinden waar jongelui bij elkaar kwamen. We merkten ook dat samenwerking ongelooflijk belangrijk is: reik elkaar de hand.

Al gauw waren we ook in gesprek met de gemeente. Goeree-Overflakkee bestond toen uit vier gemeentes; sinds 1 januari 2013 is het één gemeente geworden, gemeente Goeree-Overflakkee en daarvoor had je Ouddorp, Stellendam, Dirksland, Middelharnis en Oostflakkee. Dan was het heel belangrijk om ook aan de gemeentes duidelijk te maken: 'wij hebben hier op dit eiland een uitdaging'. Wij hebben een probleem met onze jongeren. Overal was bekend dat de drugs op het eiland gedeald werd. Het is ongelooflijk. En ik kan u zeggen Goeree-

Overflakkee: heeft een traditie van drinken. Bij menig gezin staat de jeneverfles op tafel en was het gebruikelijk dat er een borrel werd geschonken; niet één, maar soms wel twee. En we zagen dat ook. Dat zijn signalen die je als ouders en als grootouders doorgeeft, dat drinken juist heel gebruikelijk en toegankelijk was, ook voor jongeren.

Waar mee samengewerkt is, zijn moedige moeders, vrouwen die er voor uit kwamen: 'ja, ook wij hebben problemen met onze kinderen.' Je hoort heel vaak: 'ja, onze kinderen doen dat niet, mijn zoon of dochter doet dat niet.' Maar wij zagen in goede gezinnen, waar vader en moeder goed opgeleid naar de kerk gingen, daar zagen we problemen. Een aantal moeders hebben op het eiland gezegd: 'en nu is het klaar, nu gaan we duidelijk maken dat het ons ook overkomt.'

Waar ook mee samengewerkt wordt, is Centrum voor Jeugd en Gezin. We zien juist in de problematiek van jongeren, en ik denk dat Jacco daar ook meer van weet, dat er vaak sprake is van meerdere problematieken. Dat is: of vader en moeder zijn afwezig, het is een gebroken gezin, er is onvoldoende toezicht of er zijn schulden of werkloosheid, sprake van echtscheiding of relatieproblemen. Het probleem staat nooit op zichzelf; het is altijd meer dan dat. Dat merkten we ook en daarom, de signalen die wij (de veldwerker samen met Jeugd en Gezin) bespraken waren ook signalen waarin jongeren met drugsproblematiek en verslavingsproblematiek aan de orde kwamen.

Hier ziet u dus hoe dat gaat. Dit fotootje heb ik gewoon van internet geplukt; u kunt het gewoon downloaden. Het is een beeld van een jongere die aan het experimenteren is en daar begint het vaak mee. Het is vaak één borrel en vaak komt er nog een tweede. Soms is er (ik denk dat een dokter dat beter weet) sprake van een bepaalde aanleg. Maar als er problemen zijn rond het kind, dan is dit heel gauw waar een jongere zich mee bezig houdt. Het is toegankelijk, het is bereikbaar, het is betaalbaar. Het bevindt zich op onze schoolpleinen en dat maakt het zo ongelooflijk lastig. Wat wij een wonder vonden op Goeree-Overflakkee, ik kom zelf uit Zeeland (u weet: 'ons Zeeuwen bint zuunig'), was de mate waarin de kerken een antwoord gaven op deze problematiek en die veldwerker bekostigden. En u ziet al, ik heb het plaatje niet helemaal volledig. In 2007/2008 werd er voor bijna honderdduizend euro geschonken.

Je ziet dat wat aflopen. Ik moet zeggen: we hebben als werkgroep ook een beetje in een dip gezeten. Op enig moment, dan ben je jaren bezig en dan zie je dat zaken wat sleets raken en dat het goed is om wat nieuw elan erin aan te brengen. Wat hier gebeurde, je ziet dat in 2010, toen hebben wij subsidie gekregen van de gemeente en toen zijn we als kerken wat achterover gaan leunen en zeiden: 'Nou, het is nu een onderdeel van het WMO-subsidiebeleid; we hoeven wat minder actief te zijn'. Maar uit al deze cijfers spreekt ook wel het wonder van Goeree-Overflakkee: genade en een zegen van de Heere ook op financieel gebied voor dit bijzonder mooie werk. Wat we regelmatig doen is mensen uit het land uitnodigen. We hebben toen Don Ceder uitgenodigd, lijsttrekker van de ChristenUnie uit Amsterdam. Als een stad op de hoogte is van de problematieken rond drugsverslaving, als iemand op de hoogte is, dan is hij het wel.

De werkgroep

Sinds 2008 is er een werkgroep. We zijn meer als los zand begonnen en zijn uiteindelijk in een werkgroep uitgemond, bestaande uit vertegenwoordigers van verschillende kerken. En ik kan u nogmaals zeggen: het was steeds weer verwondering dat we zeiden: 'hoe is dit mogelijk en daarin zagen we wel heel duidelijk de genade van de Heere.' We hebben een aantal katholieke kerken op het eiland, maar ook die doen dus mee. Dat is gewoon heel bijzonder!

Presentatie dhr. Scheermeijer

Het witte eiland

Oorzaken en gevolgen

50.000 inwoners

Een van de 53 kerken op GO HHG Stellendam.

Verslaafde kerkjeugd

Dichtbij de jeugd ……

Veldwerkers op GO – stg. Ontmoeting

Samenwerking belangrijk

Inkomsten vanuit de kerken GO

- Jaar ontvangen
- 2008/2009 € 72.926,04
- 2010 € 51.317,30
- 2011 € 40.508,79
- 2012 € 31.068,84
- 2013 € 33.051,09
- 2014 € 30.548,96
- 2015 € 31.719,15
- 2016 € 45.285,44
- 2017 € 34.649,66

centrum voor
jeugd en gezin
goeree-overflakkee

Kerken betrekken.....

Werkgroep.

- **De werkgroep veldwerk**
- Sinds 2008 is er een werkgroep, bestaande uit vertegenwoordigers van verschillende kerken en kerkgenootschappen die zich bezighoudt met het veldwerk. Deze werkgroep bestaat momenteel uit de volgende personen:
- • Ir. Leen v.d. Boogert (voorzitter)
- • drs. Harry Scheermeijer
- • Ing. Gert Jan de Blois
- • Rogier Griffioen
- • Bas Schot
- • Gert van den Nieuwendijk

- Namens Stichting Ontmoeting zitten de volgende personen in de werkgroep:
- • Gerwin Rikkers (veldwerker)
- • Adjo de Bruijne

Vragen?

Fotoimpressie Oud-Beijerland
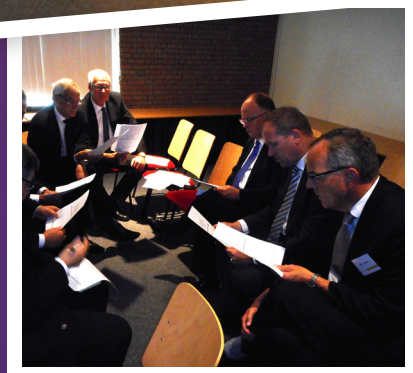
Fotoimpressie Elspeet